

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**Ю.В. Сіроштан,
М.М. Почтовий,
О.В. Савченко**

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ
ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ
ПРИ ЗАТРИМАННІ ОСОБИ В ОБМЕЖЕНОМУ
ПРОСТОРИ**

**(на прикладі тренінгового комплексу
Криворізького факультету ДДУВС
«Спеціальна смуга перешкод в обмеженому просторі»)**

Навчальний посібник

Дніпро
2018

УДК 531.74
С 40

*Рекомендовано науково-методичною радою
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, протокол від 15.11.2018 № 3*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доктор юридичних наук, професор **Лошицький М.В.** – ректор Національної академії прокуратури України;

кандидат юридичних наук, доцент **Кричун Ю.А.** – приватний адвокат, професор кафедри правових дисциплін Криворізького факультету ДДУВС;

кандидат юридичних наук, доцент **Фомічов К.С.** – приватний адвокат.

Сіроштан Ю.В., Почтовий М.М., Савченко О.В.

С 40 Особливості застосування фізичного впливу та спеціальних засобів при затриманні особи в обмеженому просторі: навчальний посібник для проведення навчальних занять з тактико-спеціальної підготовки з використанням навчально-тренінгового комплексу «Спеціальна смуга перешкод в обмеженому просторі»: навч. посібник / Ю.В. Сіроштан, М.М. Почтовий, О.В. Савченко. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 96 с.

ISBN 978-617-7665-67-9

У посібнику викладено загальні положення та методичні поради до проведення тренінгів при використанні спеціальної смуги перешкод в обмеженому просторі. Надано рекомендації та запропоновано практичні завдання щодо проходження смуги перешкод, тактики та прийомів застосування заходів фізичного впливу та спеціальних засобів при затриманні особи в обмеженому просторі.

Для викладачів і курсантів навчальних закладів МВС та працівників підрозділів спеціального призначення Національної поліції України.

ISBN 978-617-7665-67-9

© Автори, 2018

© ДДУВС, 2018

З М І С Т

ВСТУП	4
Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГІВ (РОЛЬОВИХ ІГОР)	5
Методичні поради до проведення тренінгів при використанні спеціальної смуги перешкод в обмеженому просторі	7
Розділ 2. ОСОБЛИВОСТІ ТА БУДОВА СПЕЦІАЛЬНОЇ СМУГИ ПЕРЕШКОД В ОБМЕЖЕНОМУ ПРОСТОРИ	10
Розділ 3. ЗАСТОСУВАННЯ ТРЕНІНГОВОГО КОМПЛЕКСУ «СПЕЦІАЛЬНА СМУГА ПЕРЕШКОД В ОБМЕЖЕНОМУ ПРОСТОРИ» ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	
3.1. Порядок проходження смуги перешкод	14
3.2. Тактика затримання правопорушників в обмеженому просторі	15
Розділ 4. ПРИЙОМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ЗАТРИМАННІ ОСОБИ	34
ЛІТЕРАТУРА	56
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Під час виконання професійної діяльності працівники поліції не рідко стикаються з нестандартними ситуаціями, що пов'язані з переслідуванням злочинців за «гарячими слідами», їх затриманням, вчиненням ними озброєного опору чи нападу. Ця обставина зумовлює до дій в екстремальних психологічно та фізично напружених умовах. Під час емоційної напруги у працівника поліції підвищується готовність до агресивно-захисних форм реагування і, одночасно, знижується швидкість та ефективність мислення, уваги, пам'яті, тобто переважає рухова активність. Це є причиною необдуманих вчинків, а іноді – і невиправданих ризиків у нестандартних ситуаціях, що призводить до травмування та незворотних втрат особового складу ОВС внаслідок надзвичайних подій.

В екстремальних ситуаціях під впливом психогенних факторів психофізіологічні і соціально-психологічні механізми не можуть забезпечувати адекватне відображення та регуляторну людську діяльність, в результаті чого має місце порушення адаптаційного бар'єра та настає психічна дезадаптація. Формування спеціальних якостей і надлюдських можливостей, стійкості до різноманітних стресів можна досягти в ході спеціальних реаліті-тренінгів, які мають базуватися на достатньому рівні тактико-технічної підготовки професіонала-правоохоронця. У свою чергу, професійні вміння і навички повинні підкріплюватися вихованням спеціальних морально-психологічних переконань і мотивів, уміннями і навичками самонавіювання, особистими здібностями психологічного маніпулювання власним станом і противником та навичками продуктивного використання поточних ситуативно-просторових обставин.

Вищезазначені особливості спонукають педагогічний склад до проведення практичних занять у вигляді тренінгів (рольових ігор) у психологічно напружених умовах, максимально наближених до реальної небезпеки під час виконання службових завдань.

Розділ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГІВ (РОЛЬОВИХ ІГОР)

Тренінги (рольові ігри) проводяться з основних та найбільш складних тем навчальної дисципліни.

Метою тренінгу є перевірка, поглиблення і закріплення теоретичних знань отриманих курсантами на лекціях і в ході самостійних занять, надання допомоги в самостійному оволодінні матеріалом, вдосконалення навичок усної подачі матеріалів, ведення полеміки.

Участь курсантів у тренінгу є обов'язковою умовою успішного виконання навчального плану. Якщо курсант з яких-небудь поважних причин не міг бути присутнім на семінарському або практичному занятті, він зобов'язаний провести індивідуальну співбесіду з викладачем за пропущеною темою та її відпрацювати.

Підготовку до заняття слід починати з вивчення вимог навчально-методичних матеріалів.

Необхідно з'ясувати:

- 1) вид заняття: практичне заняття або самостійна робота;
- 2) залежно від виду заняття курсантом виконуються такі завдання: практичне заняття передбачає тренінг, рольову гру, підготовку відповідей на питання практичного заняття, письмові відповіді на питання для самостійної роботи, виконання завдань.

Починати тренінг (рольову гру) необхідно з інструктажу, предметом якого є:

- роз'яснення порядку проведення тренінгу (рольової гри);
- поради щодо дотримання заходів особистої безпеки;
- викладення інформації щодо критеріїв оцінювання дій курсантів під час тренінгу (рольової гри);
- нагадування підстав та порядку застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї.

Організація імітації:

- імітація під час проведення тренінгів (рольових ігор) є одним із заходів впливу викладача на хід проведення навчання, формування у курсантів уяви щодо характеру дій в умовах, максимально наближених до реальних. Імітація повинна бути рухливою, гнучкою, якою можна управляти. Всі учасники попереджаються щодо умовного характеру си-

туації та об'єктів, які використовуватимуться під час проведення тренінгів;

- викладач повинен акцентувати, що під час проведення тренінгів (рольових ігор) курсанти повинні самостійно приймати рішення. Це спонукає аналізувати обставини, що склалися, проявляти ініціативу.

Аналіз ходу проведення занять:

- аналіз виконаних практичних вправ має велику навчально-педагогічну дію. Він дозволяє курсантам глибоко осмислити сутність та характер дій, що відбуваються, навчає критично ставитись до своїх дій та усвідомлювати зміст допущених помилок;

- аналіз вправ, виконаних кожним курсантом, проводить викладач. Спираючись на теоретичні положення та практику, викладач може більш детально розкрити питання щодо дій в умовах, що склалися під час практичного відпрацювання дій курсантами;

- досить важливими під час аналізу ситуаційних завдань є наведення прикладів щодо передового досвіду органів внутрішніх справ. Аналіз доцільно проводити після кожного практичного відпрацювання, з наданням слова для доповідей учасникам, що брали участь під час виконання практичних завдань;

- не рекомендується аналізувати виконання дій під час практичного відпрацювання навичок, оскільки перевантаження може сприяти втраті головного;

- важливими під час аналізу завдань є ініціативні правильні рішення і дії. Після завершення загального аналізу тренінгу (рольової гри) викладач підбиває підсумок, де звертає увагу на помилки, яких найчастіше припускались під час виконання вправ, й акцентує на заходах щодо усунення помилок;

3) для підготовки до занять курсант повинен використовувати рекомендовану літературу, яка знаходиться у бібліотечному фонді та у кафедральному літературному фонді. Також допускається використання інформації, яка знаходиться в мережі Інтернет, із зазначенням певного режиму доступу (адреси).

Практичні заняття, тренінги викладач проводить у такій послідовності:

- викладач може проводити письмове контрольне опитування курсантів. Для цього на кожне заняття курсант повинен мати чистий аркуш паперу для виконання контрольного опитування;

- у ході заняття проводиться обговорення питань, винесених на вивчення певної теми заняття, заслуховуються підготовлені реферати або доповіді;

- у ході заняття вирішуються практичні завдання, складаються необхідні документи, додатково ставляться питання теоретичної частини;
- у ході заняття проводиться тренінг, рольова гра;
- на завершення заняття викладач може проводити роз'яснення характерних помилок.

Методичні поради до проведення тренінгів при використанні спеціальної смуги перешкод в обмеженому просторі

Навчальна мета: навчити тактики роботи у невеликих підрозділах при затриманні особи в обмеженому просторі. Вдосконалення фізичних якостей.

Виховна мета: виховувати якості відповідальності, витримки, впевненості до дій у ситуаціях різних ступенів ризику та вміння непохитно переносити розумові, нервово-психічні та фізичні навантаження; сприяти формуванню розуміння важливості фізичної підготовки у вихованні гармонійно розвиненої особи та професійно підготовленого працівника поліції.

Розвивальна мета: набуття теоретичних знань та вдосконалення техніки роботи у невеликих підрозділах при огляді (обшуку) будівлі з урахуванням особливостей професійної діяльності.

Навчальне обладнання, ТЗН: дошка/фліпчарт, мультимедіа, слайди, макети ножів, макети пістолетів, кайданки, гумові кийки, тактичний полігон, спортивна зала, килим для боротьби (татамі), поясні системи, навчальна зброя та спеціальні засоби.

При вивченні даної теми необхідно:

Знати:

- правила дотримання особистої безпеки при огляді (обшуку) будівлі;
- принцип розподілу ролей, тактичні прийоми зайняття вигідної позиції; зони укриття; режимні команди;
- навички вербального та невербального спілкування.

Вміти:

- діяти у невеликих підрозділах при затриманні особи в обмеженому просторі;
- застосувати спеціальні засоби чи зброю.

Питання до практичного заняття

1. Правила дотримання особистої безпеки при огляді (обшуку) будівлі.
2. Тактичні прийоми затримання правопорушників в закритому просторі (приміщеннях, підвалах, квартирах, окремих спорудах).
3. Тактичні прийоми входу в приміщення (за принципом перехресного вогню, лівого плеча, гачком та ін.).
4. Поняття та тактика огляду «мертвих» зон.
5. Зони укриття.
6. Тактика огляду приміщення (принцип трьох очей, спина до спини та ін.).
7. Тактичні прийоми долання кутів, лазів та інших перешкод.
8. Прийоми застосування спеціальних засобів та зброї в обмеженому просторі.
9. Режимні команди.
10. Вербальне та невербальне спілкування. Знешкодження активного стрільця.

СИТУАТИВНІ ЗАВДАННЯ

(можуть бути перемодельовані або змінені)

Оглянути ймовірне місце переховування особи (обмежений простір). Під керівництвом інструктора тактично вірно увійти до приміщення і шляхом його огляду встановити місцезнаходження правопорушника та провести затримання чи знешкодження.

Методичні поради щодо проведення.

1. Курсанти поділяються на підгрупи по 2–3 особи в кожній.
2. Інструктор має пояснити курсантам принцип розподілу ролей між кожним з учасників гри. Розподіл ролей передбачає виконання завдання *діючий-страхуючий*. Діючим є найбільш підготовлений – як фізично, так і творчо – курсант. На нього покладається завдання з керівництва та координації діями страхуючих, визначення тактичного прийому затримання чи огляду, рішення про приведення в готовність спеціальних засобів чи зброї тощо. Страхуючим (страхуючими) є курсант(и), які своїми діями мають забезпечити безпеку діючого й надати йому всебічну допомогу.
3. Слід надати підгрупі можливість провести тактичний огляд приміщення з безпосереднім коригуванням їх дій.

Необхідно звернути увагу на те, що як підготовці, так і безпосередньо проведенню огляду місця можливого переховування повинне передувати вжиття працівником поліції таких заходів, які є необхідними для

створення умов недопущення заподіяння шкоди життю та здоров'ю кожному з членів групи огляду, тобто вжиття заходів особистої безпеки. Лише їх чітке дотримання забезпечить повне та всебічне обстеження об'єкта огляду й відверне негативні наслідки щодо працівника.

Потрібно зорієнтувати підгрупу до усвідомлення тактичних дій, їх послідовності при огляді місць можливого переховування та подальшого затримання особи; вказати на фактори, які повинні враховуватися при цьому; навчити курсантів умовним знакам, жестам, коли необхідно зберігати тишу та бути непомітним; провести тренування подачі цих знаків та впевнитися, що курсанти розуміють їх значення; навчити курсантів подавати умовні знаки в нічний час ліхтариком.

Слід зважати, що відпрацювання заходів особистої безпеки є комплексом, який включає в себе елементи тактики, спеціальної фізичної підготовки, вогневої підготовки та використання знань і вмінь з початкової кваліфікації правопорушень.

4. Особливу увагу курсантів слід звернути на вірне тактичне обстеження. Відтак, відпрацювати у складі підгруп:

- підготовку до входження в приміщення чи на територію (підготовка зброї), розташування та дистанцію;
- рух в приміщенні, долання коридорів, дверей, перевірку та входження в кімнати, підвали, горища, допоміжні приміщення; долання східних кліток;
- навчити проводити огляд приміщення, в якому знаходяться меблі, речі або інші зони укриття.

5. Викладачеві слід використати демонстрацію, показ, безпосередньо взаємодіяти з підгрупою та за можливості зайняти місце одного з курсантів, що залучені до гри, відіграти ситуацію.

6. Кожна підгрупа презентує приблизну тактику дій при затриманні особи в обмеженому просторі. Інструктор має змодельовати ситуацію, враховуючи місце проведення тренінгу (навчальний полігон, спортзала тощо), погодні умови та рівень обізнаності курсанта.

7. По закінченні кожної з презентацій інструктор має провести вправу «причини – наслідки – вихід» з групою в цілому (слід використати прийом акцентування уваги та мозкового штурму). *Причини* – перелік помилок, яких припустилася підгрупа у процесі презентації, *наслідки* – моделювання негативних результатів, до яких можуть призвести невірні тактичні дії, *вихід* – пошук шляху вирішення ситуаційних питань та подальшого недопущення невірної (недоцільної) тактики.

8. В кінці презентації кожної підгрупи інструктор узагальнює проведеної роботу, визначає найбільш типові помилки.

Розділ 2

ОСОБЛИВОСТІ ТА БУДОВА СПЕЦІАЛЬНОЇ СМУГИ ПЕРЕШКОД В ОБМЕЖЕНОМУ ПРОСТОРИ

Спеціальна смуга перешкод в обмеженому просторі – це модель екстремальної ситуації або навчальний полігон, що містить об'єкти у вигляді перешкод тактильного та звукового характеру, подолання і проходження яких зумовлює фізичне та психологічне навантаження людини.

Основні цілі використання спеціальної смуги перешкод в обмеженому просторі:

1) набуття курсантами навичок саморегуляції та самоконтролю, активізації мислення, уваги, пам'яті у складних умовах практичної діяльності;

2) моделювання обстановки, що сприятиме розвитку психологічної стійкості курсантів в умовах обмеженого часу, простору та протидії;

3) відпрацювання і закріплення курсантами запропонованих викладачем ефективних моделей поведінки під час імітації огляду місць можливого схову антигромадського елемента, затримання правопорушників в закритому просторі тощо;

4) відпрацювання тактики взаємодії членів наряду із забезпеченням заходів особистої безпеки, набуття вмінь орієнтуватися та діяти в складних конфліктних ситуаціях.

Спеціальна смуга перешкод в обмеженому просторі розташована безпосередньо біля тиру, що допомагає проводити навчальні стрільби після подолання психологічної смуги перешкод.

Ця смуга перешкод пристосована та розміщена в критому приміщенні 15х5,8 метрів (схема 2), яке, незважаючи на площу, має особливості будови. Смуга має вигляд лабіринту з наявністю окремих кімнат цільової спрямованості. Це дозволяє використовувати не тільки фактичну довжину смуги по лінії маршруту, але й створити всі умови для того, щоб особа, яка проходить спеціальну смугу перешкод в обмеженому просторі, «примусово» повторювала окремі ділянки маршруту (схема 2).

На початковому етапі проходження смуги особа зустрічається з першими перешкодами, що впливають на її тактильні та слухові аналізатори. На смузі перешкод наявні хибні шляхи у вигляді глухого кута та хибних дверей, є тактильні перешкоди, що розташовані на підлозі, іс-

нують перешкоди у вигляді хибного виходу та макету людини.

Для повного проходження спеціальної смуги перешкод в обмеженому просторі необхідно подолати нижній лаз, де на підлозі розташована тактильна перешкода. Нижній лаз надає суб'єкту тренування можливість відчувати фізичне навантаження. В кінці нижнього лазу наявна перешкода, дотик до якої змушує суб'єкта тренування відчувати дискомфорт. Далі розташована перешкода тактильного характеру.

Об'єкту тренування для того, щоб зрозуміти, що він дійшов до фінішу, необхідно натиснути кнопку. Після того як він натиснув кнопку, сигнал чує екзаменатор.

Об'єкт тренування повинен здолати і зворотний шлях.

Подолання спеціальної смуги перешкод в обмеженому просторі проходить з використанням звукових та світло-шумових ефектів.

Необхідно зазначити, що подолання спеціальної смуги перешкод в обмеженому просторі відбувається в повній темряві.

СХЕМА 1

Напря́м руху під час проходження спеціальної смуги перешкод в обмеженому просторі

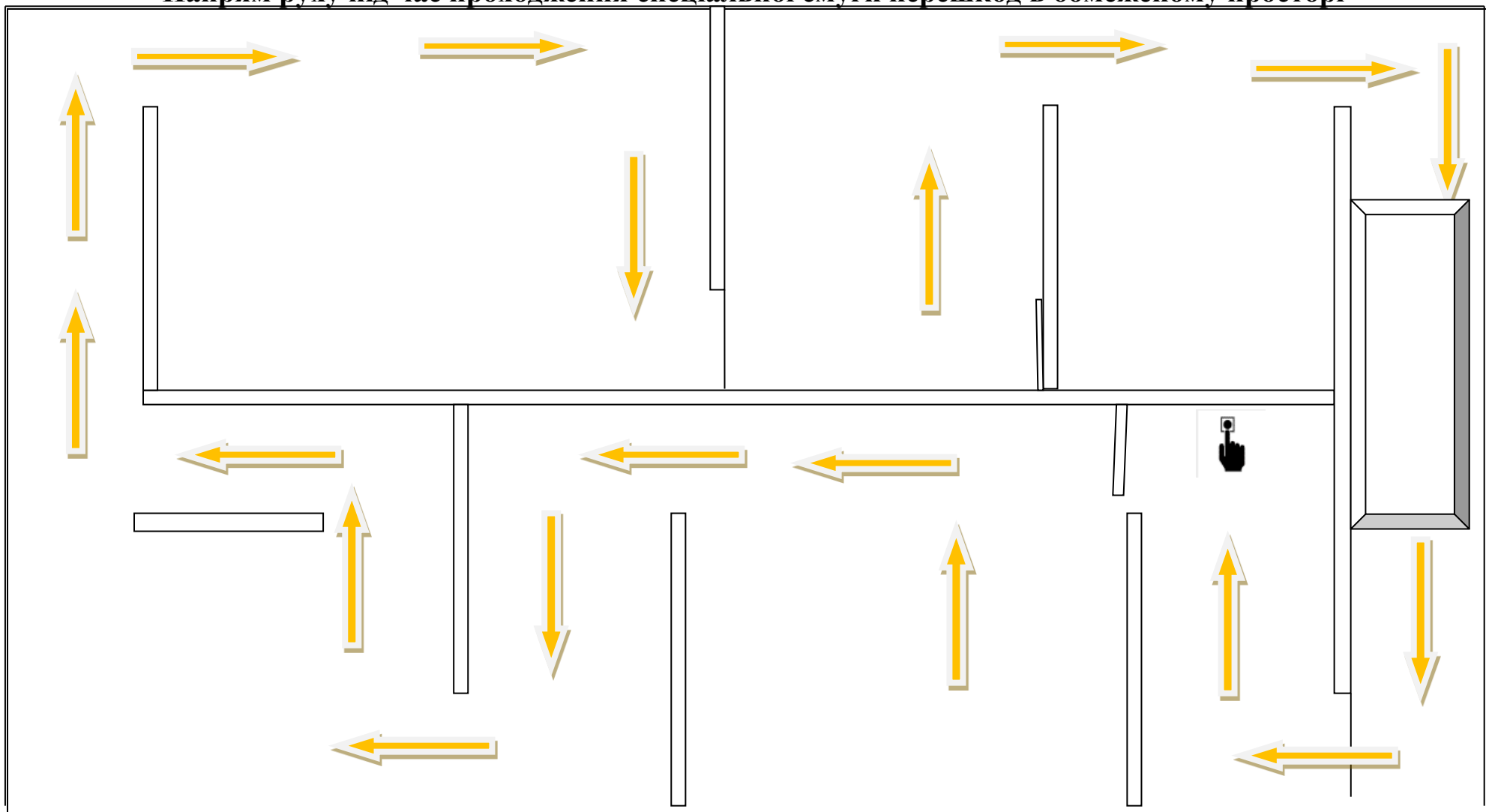
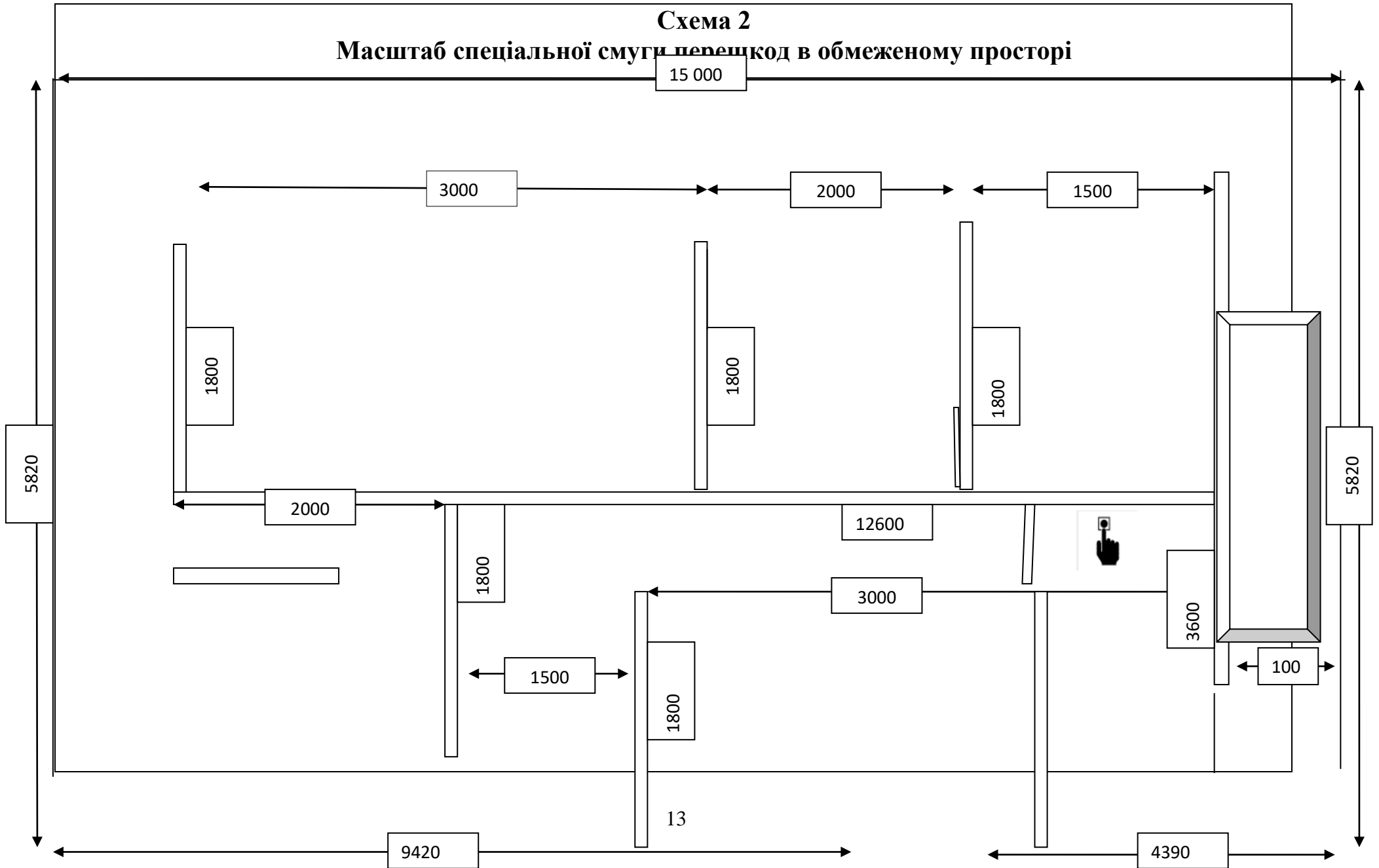

Схема 2

Масштаб спеціальної смуги перехід в обмеженому просторі

РОЗДІЛ 3

ЗАСТОСУВАННЯ ТРЕНІНГОВОГО КОМПЛЕКСУ «СПЕЦІАЛЬНА СМУГА ПЕРЕШКОД В ОБМЕЖЕНОМУ ПРОСТОРІ» ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

3.1. Порядок проходження смуги перешкод

Смуга перешкод має вигляд лабіринту з умовними кімнатами.

Входячи в приміщення, курсант потрапляє в кімнату № 1, яка є початком проходження лабіринту і обладнана першими вертикально розташованими тактильними перешкодами. Одночасно вона використовується як кімната інструктажу при проведенні рольових ігор, тренінгів.

З кімнати № 1 курсант проходить в кімнату № 2, яка повністю заповнена рядками вертикальних перешкод, метою яких є дезорієнтація людини в просторі.

Подолавши перешкоди, курсант потрапляє до кімнати № 3, яка має хибну перепону у вигляді розташованої посеред кімнати стіни та підвишених зі стелі перешкод круглої форми.

Пройшовши кімнату, через вузький прохід курсант потрапляє до кімнати № 4, яка є найбільшою за розміром, має перешкоди у вигляді меблів, макету людини і може використовуватися за цільовим призначенням для проведення практичних занять, вирішення ситуаційних задач.

До кімнати № 5 курсант потрапляє через нижній отвір в стіні і зустрічається з перешкодою у вигляді хибних дверей.

Прямуючи вперед, курсант переходить в кімнату № 6, обладнану перешкодами різноманітного за сприйняттям характеру, які впливають на різні аналізатори (форма, структура, звук, дотик).

У подальшому, долаючи нижній лаз довжиною 1,5 метра, курсант зустрічається з перешкодами звукового, тактильного характеру, які викликають дискомфорт, і бар'єром у вигляді вертикального перестінку.

Просуваючись вперед, курсант опиняється в останній кімнаті № 7, яка обладнана макетом людини і неприємними для пересування перепонами у вигляді кульок на підлозі. Окрім цього, в кімнаті розташована сигнальна кнопка, що сповіщає екзаменатора про проходження курсантом смуги перешкод.

Пройшовши лабіринт, подолавши всі перешкоди, курсант після звукового сигналу долає зворотній шлях.

Подолання смуги психологічних перешкод проходить під звуки та світлошумові ефекти.

Необхідно зазначити, що додання психологічної смуги перешкод відбувається в повній темряві.

3.2. Затримання правопорушників у закритому просторі (приміщеннях, підвалах, квартирах, окремих спорудах)

Алгоритм дій при імітації затримання правопорушників у закритому просторі (приміщеннях, підвалах, квартирах, окремих спорудах):

- в кімнаті викладач проводить інструктаж, під час якого звертає увагу на дотримання заходів безпеки, тактики пересування в обмеженому просторі;
- викладач надає короткі інструкції та листи з описом ролей призначеному наряду;
- за встановленою командою старшого наряду «вперед» співробітник № 1 проникає в приміщення через дверний прохід;
- працівники поліції переміщуються приміщенням;
- співробітник № 1 огинає кут між приміщеннями;
- співробітники долають приміщення, використовуючи електричні ліхтарі, за допомогою яких розділяють приміщення на сектори;
- співробітники долають вузький перехід між приміщеннями способом пересування «спина до спини»;
- співробітник № 1 оглядає приміщення, нахилиючи корпус тіла вліво-вправо, при цьому утримуючи зброю у готовності до застосування;
- працівники поліції висловлюють вимогу правопорушнику «Не рухатись!», «Підняти руки вгору і повернутися до стіни!»;
- співробітник № 1 підходить до правопорушника, ховаючи при цьому зброю до кобури, для проведення огляду;
- співробітник № 1 проводить огляд правопорушника;
- співробітник № 1 проводить поверхневий огляд правопорушника; співробітник № 2 контролює дії правопорушника;
- співробітник № 1 застосовує до правопорушника наручники;
- наряд здійснює затримання правопорушника.

Загальні правила дій в ситуаціях знешкодження правопорушника в будівлі

Мобілізуйте органи чуття на виявлення ознак цілі. До ознак цілі належить все те, що вказує на наявність супротивника. Ознаки часто проявляються в русі, звуку, запаху, формі, візуальному контрасті тощо. Цілком очевидними є такі ознаки, як, наприклад, звук скрадливих кроків на скрипучій дерев'яній підлозі, відбиття на полірованих поверхнях, тінь на підлозі чи стіні тощо. Важко не вловити запах курця, запах збройної змазки, одеколону та ін., які можуть попередити про присутність супротивника. Ці і подібні, нерідко ледь вловимі і цілком чіткі, ознаки помітити нескладно, якщо звертати на них увагу. Дуже часто вони допомагають виявити схованку злочинця.

Не подавайте ознак власної присутності. Намагаючись виявити ознаки потенціальної цілі, робіть все можливе, щоб ніяк не виявити власної присутності, не видати свого місцезнаходження. Огляд будівлі з метою виявлення злочинця – це на 50 % – полювання і на 50 % – вжиття заходів, щоб самому не перетворитися на здобич. А тому головне правило – прихованість дій. Якщо ситуація не вимагає вашого рішучого втручання, діяти слід обережно і методично. Зберігайте спокій, просуваючись у будинку з усіма пересторогами, поетапно вирішуйте кожне виникаюче перед вами тактичне завдання. Якщо випадково створили якийсь шум, зупиніться, вдивіться навкруги, прислухайтеся і рухайтесь далі не раніше, ніж через хвилину.

Остаточно переконайтесь, що небезпека відсутня. Не давайте власних пояснень незвичайним явищам, перевірте їх, щоб впевнитися. Пам'ятайте: або впевнений, або мертвий.

Мінімізуйте власну уразливість перед джерелами потенційної небезпеки, тримайтесь від них якнайдалі. Наскільки дозволяє планування приміщень або території, залишайтеся якомога далі від кутів і будь-яких інших об'єктів, простір за якими не проглядається.

Рухайтесь тактично вірно. Тримайте зброю так, щоб можна було негайно відкрити вогонь при появі загрози. Мета кожного тактичного маневру – наведення ствола зброї на зони потенційної небезпеки з наближенням до них. Дотримуйтесь принципу «трьох очей». Це означає, що зброя має бути орієнтована туди, куди спрямований ваш погляд. Куди б не подивилися очі, за ними невідступно спрямовується мушка ствола. При перетині відкритих просторів робіть це швидко, але не бігом, крім ситуацій, коли ви опинилися під вогнем супротивника. Пересувайтесь швидким кроком і уповільнюйте його лише на підході до

конкретної небезпечної зони. В ці моменти уникайте перехреснувань кроків, оскільки не зможете однаково швидко реагувати на загрозу з будь-якого напрямку.

Використання захисних укриттів

Укриття бажано тримати ліворуч і обходити їх ліворуч (для лівші – праворуч), оскільки при такому переміщенні супротивнику складніше виконати прицільний постріл. Таким чином, при веденні вогню ви практично повністю будете за укриттям, а супротивнику доведеться відкриватися або стріляти з лівої руки. Якщо обставини примушують обходити кути будівлі за годинниковою стрілкою, перекладіть зброю в ліву руку (щоб забезпечити можливість стріляти без розвороту).

Більшість предметів не володіють захисними властивостями, які оберігають від ураження вогнепальною зброєю. Це стосується кутів, дверей і стінних перегородок внутрішніх приміщень, оскільки кулі більшості сучасних патронів при прямому попаданні легко проникають через тонке дерево, гіпсоліт, пластик та інші подібні матеріали. Автомобілі ж, навпаки, виявляються достатньо непоганим засобом захисту від вогню з більшості видів легкої стрілецької зброї, окрім патронів центрального бою гвинтівки. Найбільш безпечним є знаходження за двигуном і колесами автомобіля. Однак слід мати на увазі, що від твердих і жорстких матеріалів кулі можуть рикошетити. Оптимальною є відстань від укриття в півтора-два метри, за якої куля гарантовано вас мине.

Впритул притискатися до захисного об'єкта потрібно лише у випадках, коли правопорушник буде стріляти зверху, або коли вогонь ведеться декількома супротивниками з різних боків: ризик постраждати від рикошету є меншим, ніж ризик прямого попадання. Тому слід враховувати положення супротивника і обирати позицію, враховуючи конкретні обставини.

Перебуваючи в автомобілі під час нападу, необхідно пригнутися нижче лобового скла, оскільки таке положення ускладнює прицілювання супротивника. Кулі, як правило, пробивають кузов звичайного автомобіля, однак їх траєкторія, швидкість і сила ураження зменшуються.

Після остаточного припинення збройного протистояння (наприклад, коли супротивник підняв руки вгору) підходити до затримуваної особи потрібно спрямовуючи на неї зброю, бути готовим до нападу (удару рукою, ногою, захвату, раптового застосування зброї). Якщо супротивник лежить на животі, слід наблизитися до нього ззаду і з боку, таким чином уникаючи захвату руками ваших ніг. Якщо супротивник

лежить на спині – зі сторони голови.

Найбільш безпечно наближатися до затримуваної особи, коли підстраховує напарник. Якщо, наприклад, поряд з пораненим знаходиться зброя чи предмет, який можна використати для удару, слід відкинути його в бік. За необхідності, дотримуючись обережності: одягти наручники, провести зовнішній огляд, надати пораненому долікарську (першу медичну) допомогу, викликати швидку допомогу.

Основні команди і сигнали, які застосовуються працівниками спецпідрозділів (тактична комунікація)

При проведенні операції працівниками спецпідрозділів постійно використовуються різноманітні команди і сигнали як радіостанцією, так і жестами й голосом. Вони повинні бути завчасно розробленими, добре розрізнятися і зрозумілими всім співробітникам групи захоплення.

Приклади типових команд по радіостанції

При проведенні спеціальних заходів, пов'язаних з реальним бойовим контактом зі злочинцями і звільненням заручників, необхідно дотримуватися режиму радіомовчання і користуватися лише зрозумілими співробітникам групи сигналами з метою уникнення розповсюдження інформації про майбутні дії:

“111” – елементам бойового порядку приготуватися до виконання завдання (перевірити зброю, спорядження, уточнити завдання кожному працівнику, снайперські групи вже знаходяться на бойових позиціях);

“222” – елементам бойового порядку висунутися у вихідне положення для штурму (групи висуваються у вихідне положення і перебувають у режимі очікування);

“333” – групі захоплення і прикриття зайняти безпосередні місця для штурму (група висувається безпосередньо до об'єкта, всі елементи бойового порядку на місцях для проведення спеціальної операції, саперри готують ділянки для серії відволікаючих вибухів і підриву дверей, вікон, стін, снайпери ведуть спостереження в готовності до відкриття вогню);

“444” – старший групи захоплення доповідає керівнику операції про готовність до штурму;

“555” – початок 5-секундного відліку на штурм (команда стосується в першу чергу саперів, які через 5 секунд здійснюють підрив, що і є командою на штурм).

Приклади типових усних команд

“Чисто” – в кімнаті відсутній супротивник.

“Чисто вперед” – сигнал черговій парі працівників, що вони можуть висуватися до входу в наступну кімнату.

“Праворуч”, “ліворуч”, “зверху”, “знизу”, “з тилу” – сигнал партнеру про те, звідки йому загрожує небезпека.

“Затримка” – працівник повідомляє напарнику про відмову своєї зброї, напарник негайно переносить вогонь в його сектор або його контролює.

“Тримаю” – відповідь на сигнал напарника.

“Контроль” – працівник повідомляє напарнику про готовність зброї і контроль свого сектора.

“Прикрий” – звернення до напарника.

“Прикриваю” – відповідь на сигнал напарника.

“Рухаюсь” – попередження напарнику про свій рух вперед.

Для швидкого керування групою і чіткої взаємодії між напарниками доцільно використовувати порядкові номери працівників у бойовому шикуванні при штурмі або нумерацію пар. У процесі штурму командир групи за допомогою коротких мовленнєвих повідомлень, які передаються радіозасобами, інформує керівництво про хід операції. На підставі цих повідомлень керівник приймає необхідні рішення.

Типові команди жестами (невербальна комунікація)

При пересуванні будівлею або місцевістю у пошуках злочинця забезпечення прихованості дій має першочергове значення. Перед групою, яка виконує тактичне завдання, виникає проблема взаєморозуміння і комунікації. Звичайно, при пошукових заходах частіше за все з метою забезпечення прихованості дій групи обмін інформацією буде здійснюватися засобами невербальної комунікації.

Серед засобів невербальної комунікації першочерговим є фізичний контакт з партнером, завдяки якого у буквальному розумінні відчувається напрям його руху і, відповідно, робиться висновок про те, яку зону він контролює. Якщо хтось із членів групи помічає щось підозріле, найпростіше – покласти руку на плече напарника або зупинити його, схопивши за пояс.

Для передачі сигналів використовується мова жестів. Запропоновані нижче варіанти сигналів, які подаються руками, розділені на дві частини. Перша – спрощена, що складається з базових сигнальних жестів і рекомендована для використання працівниками поліції, які не входять

до складу спеціальних груп, але зустрічаються з проблемами роботи в команді. Друга – це система знаків спеціальних підрозділів SWAT*, які використовують нижченаведену мову жестів.

Тактика дій працівників при затриманні (ліквідації) озброєних злочинців у будівлі

Підхід до дверей та їх відчинення

У практиці як вітчизняних, так і зарубіжних спецпідрозділів існують універсальні принципи огляду приміщень, скритих за дверима, незалежно від типу останніх. По-перше, незважаючи на те, зачинено чи відчинено двері, не стійте прямо перед ними. Зона безпосередньо перед дверима часто іменується “тунелем смерті”.

Перш ніж зламувати двері, обережно перевірте, зачинені вони чи ні. Можливо, вам не доведеться “ломитися” у відчинені двері і тим самим без потреби видавати свою присутність.

Розташуйтеся біля дверей так, щоб по мірі її відчинення вами проглядався максимум простору за дверима.

Відчиняючи двері, не затуляйте корпусом дверний отвір. У протилежному випадку ви не лише опинитесь у положенні, з якого неможливо вести прицільний вогонь, але й будете піддаватися серйозній небезпеці. Оптимальний баланс широти огляду і безпеки забезпечується положенням біля дверей з боку дверної ручки. Крім того, в цьому випадку ви одразу зможете охопити поглядом значну частину приміщення, якщо двері відчиняються назовні. Якщо вони відчиняються всередину, огляд буде меншим, але ситуація зміниться, коли ви приступите до секторного огляду з переміщенням до протилежного одвірка.

З початком відкривання стулки (рос. створки) дверей зробіть крок назад, щоб забезпечити кращий огляд, більш зручне положення для стрільби і більший простір для маневру.

Енергійно відчиніть двері до упору, але без надмірного зусилля і зайвого шуму. Якщо двері відчиняються назовні, ви зможете відчинити їх до кінця у процесі поступового збільшення сектора огляду. Якщо ж двері відчиняються всередину і не відчинилися так, як вам того хотілося б, скористуйтеся для огляду щілиною між дверима й одвірком, на якому закріплені дверні петлі. При переході до протилежного стояка перед проникненням у приміщення до кінця відчиніть двері вільною рукою.

* SWAT [англ. Special Weapons And Tactics – особлива зброя і тактика, транслітерується як “СВАТ”] – спеціальні бойові підрозділи американських поліцейських департаментів, призначені для виконання небезпечних операцій, аналог російського СОБР.

Огляд приміщення

Перш ніж входити до приміщення, спробуйте отримати максимум відомостей про ситуацію в ньому шляхом секторного огляду.

Будь-яка кімната поділяється на сектори. Нумерація сектора починається від вікон або дверей за годинниковою стрілкою, кожна група обирає для себе найбільш оптимальний спосіб визначення секторів. Якщо задіяні снайпери і спостерігачі і є можливість бачити, що відбувається у приміщенні, то доцільно рахувати сектори від вікна. У випадку, якщо снайпери і спостерігачі не можуть надати таку інформацію, рахунок секторів здійснюється від дверей.

При постановці завдань старший групи захоплення обов'язково повинен чітко вказати, звідки розпочинається нумерація секторів.

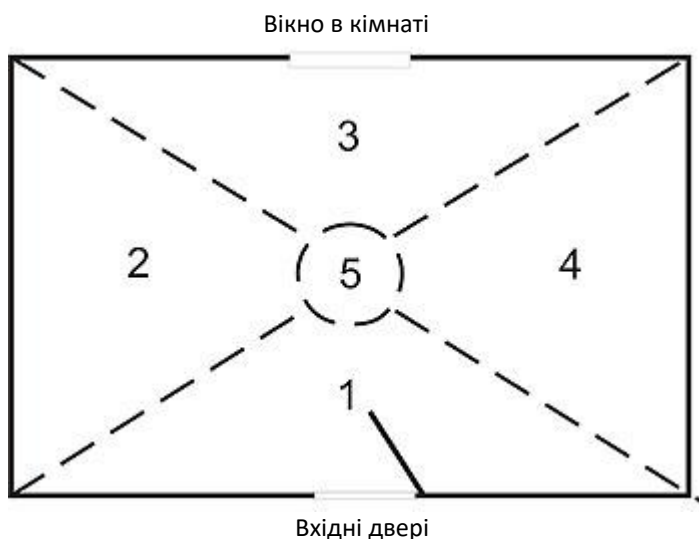
сектор № 1 – центральна частина від дверей;

сектор № 2 – ліва частина від центру кімнати;

сектор № 3 – дальня частина кімнати;

сектор № 4 – права частина від центру кімнати;

сектор № 5 – центр кімнати.

Секторний огляд передбачає просування дугою дозованими кроками з оглядом з-за дверей ділянок кімнати, які відкриваються. Використовуйте найближчу до вас дверну стійку як вихідну точку огляду і точку опори лінії візуального контакту. Не забувайте оглядати внутрішній простір рухом очей вгору-вниз, а не з боку в бік.

Не затримуйтесь прямо навпроти дверного отвору. Це той самий “тунель смерті”, який є ще більш небезпечним, якщо в кімнаті темно, а ви самі знаходитесь в освітленому коридорі.

Таким чином слід оглянути майже всі приміщення, за винятком “мертвих зон” по обидва боки від дверей. Ззовні можна помітити притиснену до стіни людину на відстані до двох метрів від дверей. На великій відстані простір, який не проглядається, збільшується, і людину можна помітити лише після проникнення в кімнату.

Вхід

Головна проблема полягає в тому, що незрозуміло, з якої сторони причаївся злочинець – праворуч або ліворуч. Варіантів може бути три: злочинець у “мертвій зоні” праворуч; злочинець у “мертвій зоні” ліворуч; два злочинця у протилежних кутках приміщення.

Вхід у приміщення бажано виконувати слабкою стороною тіла (для лівші – правою). Так ви зможете рухатися впевненіше і швидше. Просування здійснюється перетином дверного отвору по діагоналі у напрямку до протилежного кутка. Плоскість отвору перетинайте слабкою ногою, щоб наступний крок робити сильною ногою. Рухайтесь так, ніби збираєтесь уразити ціль, яка причаїлася далі за кутком перед вами. Після перетину плоскості швидко озирніться, щоб переконатися у відсутності злочинця за спиною.

Якщо злочинець знаходиться в лівому кутку, ви помітите його, кинувши погляд ліворуч. Ви також у межах часу його реакції встигнете зробити ще один крок своєю сильною ногою і минете отвір дверей, виходячи із зони, по якій він, скоріше за все, відкриє вогонь (“тунель смерті”). Далі, одночасно з розворотом корпусу назустріч загрози, опускайтесь на одне коліно (або просто на нього припадіть). У результаті ви опинитесь поза лінією вогню злочинця (навіть якщо злочинець вистрелить першим, то, скоріше за все, промахнеться) і, трохи піднявши ствол своєї зброї, стріляйте.

Якщо злочинець причаївся праворуч, ви зможете відкрити вогонь, щойно переступивши поріг кімнати. На погляд назад у вас затратиться лише десята доля секунди. Цей рух також вписується в час реакції злочинця на вашу появу, навіть якщо він до неї готовий.

Якщо злочинців двоє і знаходяться вони по обидві сторони від дверей, то кинувши погляд ліворуч (там злочинець), продовжуйте розпочатий діагональний рух через поріг у протилежну сторону. Ви бачите ще одного злочинця попереду себе і негайно відкриваєте по ньому вогонь. Як і раніше, рухаючись за інерцією вперед, розвертаєте корпус тіла ліворуч у протилежну сторону, припадаєте на коліно і стріляєте у злочинця ззаду.

Успішно минувши отвір дверей, слід збавити темп. Уважно огляньте кімнату і переконайтесь, що нічого не пропустили. Можливо, простого огляду від дверей буде недостатньо. В кімнаті можуть знаходитися предмети обстановки та інші закриті ділянки, де може зачаїтися злочинець.

Перш ніж вийти з кімнати, ретельно проінспекуйте всі закутки. Не залишайте кімнату як “чисту”, поки не оглянете всі чотири стіни, а

також підлогу і стелю, і не переконаєтесь, що в кімнаті справді нікого немає, окрім вас.

Вам пропонується ініціативна техніка. Це означає, що саме працівник йде на загострення і примушує злочинця (злочинців) реагувати на свої маневри. Це також означає, що злочинці відстають від нього у своїх діях як мінімум на крок. Вони можуть знати, що працівник тут, але не знають, у який момент він перед ними з'явиться.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що тактика – це не гарантія повного успіху, а лише мінімізація ризику втрат. Якщо працівник діє наодинці, ризик поранення чи загибелі збільшується.

ДІЇ ГРУПИ ВСЕРЕДИНИ БУДІВЛІ

Проводити огляд і зачистку будівлі значно простіше і безпечніше, коли працює група. Члени групи розташовуються у зручному для входу місці. За встановленою командою першою входить група, яка бере під контроль коридори і сходові клітини до другого поверху, тим самим забезпечуючи другій, яка займається оглядом усіх приміщень, надійне прикриття. Для зручності: група № 1 – захват поверху, група № 2 – зачистка кімнат.

Як тільки перший поверх буде під контролем, за командою старшого друга група входить всередину і починає оглядати всі приміщення. Після закінчення огляду кімнат другою групою перша бере під контроль другий поверх. В цей час друга група на першому поверсі перебуває в готовності для дій поверхом вище, одночасно здійснюючи спостереження за обстановкою. За рішенням командира, і головне – за наявністю сил і засобів на кожному поверсі, після зачистки залишаються працівники групи прикриття для контролю приміщення.

Вхід у приміщення

Існує декілька способів входу у приміщення через двері – співробітники групи забезпечення вибивають двері, а співробітники групи захоплення входять: “гачком” або “хрест навхрест”.

Спосіб “гачок”

Цей спосіб застосовується у тому випадку, якщо працівники озброєні короткоствольною зброєю і дозволяє ширина дверей. Австрійська “Кобра” і німецька поліція застосовують саме цей спосіб при роботі з пістолетами.

Працівники, які знаходяться біля дверей, після їх зламу одночасно стають на коліно, однією рукою тримаються за одвірок, іншу руку зі

зброєю виводять вперед у напрямі кімнати. Після цього одночасно входять у приміщення пригнувшись і контролюють кожен свій напрям або затримують підозрюваних.

Недолік цього способу полягає в тому, що увійти у приміщення можна буде тільки через достатньо широкі двері, оскільки два працівника у вузькі двері увійти одночасно не зможуть. В той же час вхід може бути здійснений послідовно, один за одним, що, при певному напрацюванні, може бути ефективним.

Спосіб “хрест” або “хрест навхрест”

Цей спосіб застосовується у тому випадку, коли ширина дверей не має значення, оскільки працівники входять один за одним. Цим способом користуються практично всі спеціальні підрозділи, які виконують бойові завдання із захоплення озброєних злочинців.

Завдяки цьому способу працівник встигає ще до входу у приміщення побачити свій сектор, за винятком кута у 15 градусів біля стіни, і прийняти рішення, тобто, перебуваючи в укритті, він вже виграє в оцінці обстановки у своєму секторі та прийнятті рішення.

Рух через плоскість отвору починає № 1. У свою чергу, № 2 координує свої дії з діями № 1. Останній в низькій стійці проникає у кімнату, рухаючись через отвір по діагоналі, і негайно перевіряє “мертву зону” прямо по ходу свого руху. № 2 також по діагоналі перетинає отвір практично одночасно з № 1 і рухається в бік, протилежний “мертвій зоні”. На відміну від № 1, він тримається прямо, а тому проникає в кімнату буквально нависаючи над № 1. У результаті обидві “мертві зони” зачищаються майже одночасно. Кожен з цих двох номерів у першу чергу вглядається в дальній кутку вздовж ближньої стіни, а потім проводить зброєю і поглядом по прилеглій стіні до зони, розташованої по осі отвору.

Практика показує, що не завжди працівники можуть увійти в кімнату удвох. Тут чимало різних чинників: вузькі сходи, двостулкові двері, а відчиняється, наприклад, лише одна половина шириною 50 см тощо. Відтак, нерідко працівнику доводиться деякий час оглядати кімнату одному. Тому в момент входу у приміщення він, визначивши свій напрям руху і використовуючи звичайні укриття (шафу, стіл, кутку кімнати тощо), може зробити круговий обертальний рух (рух “дзига”).

Особливості обертального руху

У момент руху у приміщення працівник входить у низькій або середній бойовій стійці, руки зі зброєю витягнуті вперед на рівні очей. Закручування починається так, як зручно працівнику – праворуч-ліворуч або ліворуч-праворуч. В момент закручування (кругового руху) особливу увагу звернути на невидиму пряму, яка проходить через ваші очі, руки, зброю. В якій би стійці ви не знаходилися, пам'ятайте: очі, руки, зброя мають бути на одній лінії. Куди дивляться ваші очі – туди спрямована і ваша зброя.

Характерні помилки, яких припускаються при круговому русі:

- ✓ в момент входу мимовільне опускання зброї в нижній рівень;
- ✓ сильно закручений рух – можливий “прольот” повз виявленого злочинця. Слід сумарно контролювати швидкість кругового руху;
- ✓ зброя спрямована в один бік, очі – в інший.

Намагайтесь не виходити на центр кімнати, після кругового руху розташуйте спиною до стіни.

Необхідно відпрацьовувати декілька способів входу у приміщення до повного автоматизму і потім, враховуючи всі особливості (ширина дверей, вид зброї, габарити працівників тощо), визначайтесь у способі проникнення. Особливу увагу зверніть на те, що при проведенні спеціальної операції, як правило, не враховується людський фактор, тобто страх, хвилювання, викид адреналіну в кров, спітнілі руки – всі ті чинники, які впливають на морально-психологічний стан працівника.

Способи “кут” і “діагональ”

Спосіб “кут” є доцільним, коли двері розміщуються біля стіни, і бійцям доводиться розпочинати рух з протилежних від стіни сторін дверей, але є можливим до застосування і в інших ситуаціях. При виконанні цього прийому можливі два варіанти. Який з них обрати, вирішує № 1, оскільки заходить у приміщення першим, а № 2 прилаштовується до дій № 1.

Спосіб “діагональ” запозичений з тактики підрозділів ФБР і в цілому схожий на спосіб “кут”, але № 1 і № 2 стають спиною до однієї зі стін, контролюючи все приміщення – кожен у своєму секторі. Такий спосіб може бути застосований тоді, коли приміщення, яке зачищається, є останнім, і групі не потрібно рухатися далі.

Відпрацювання кутків

Пам'ятайте про те, що носок взуття, частина плеча, лікоть, ствол зброї, тінь і т.д. є демаскуючими ознаками. Крім того, в плече, лікоть чи носок взуття може вистрелити і влучити злочинець.

Основні правила відпрацювання кутків:

1. Ніколи не стійте біля самого кутка впритул до стіни, оскільки обмежуєте себе в маневрі і застосуванні зброї.

2. Намагайтесь знаходитися від кутка і від стіни таким чином, щоб побачити більшу частину сектора, зброя в готовності до застосування. Роблячи поступальні рухи вправо-вліво, ви здатні побачити більшу частину сектора. Злочинець, навіть якщо він знаходиться за стіною і помітив вас, встиг відкрити вогонь, не може гарантувати влучність. В даному випадку ви маєте такі переваги (на відміну від знаходження біля стіни поряд з кутком), зокрема: готові до застосування зброї негайно, можете кваліфікувати ціль, встигаєте прийняти рішення на відкриття вогню, володієте маневром у приміщенні. При огляді секторів вас видно на 20 %.

3. Намагайтесь приймати положення для стрільби таким чином, щоб знаходитися до злочинця боком, а не грудьми; лікті притиснуті і закривають життєво важливі органи.

4. Ні в якому разі не вискакуйте з-за кутка в розрахунку на швидкість і несподіваність. В такій ситуації, якщо там буде злочинець, це не допоможе, оскільки неправильно оцінивши ситуацію і невірно “зачистивши” куток, ви вже програли, не надавши собі жодного шансу. Ви не встигаєте кваліфікувати ціль (терорист, дитина, похила людина, жінка, які можуть бути звичайними громадянами, а можуть бути і злочинцями; лежить чи стоїть, має або ні засоби індивідуального захисту і т.д.). Тому подумайте, як правильно “зачистити” конкретний куток.

5. Якщо немає можливості сильно відриватися від стіни, то використовуйте такий варіант: пістолет в тій руці, яку будете викидати вперед за стіну. Отже, взявши пістолет в потрібну руку, одночасно сісти на коліно якомога нижче і вивести руку з пістолетом за стіну в напрямку гаданої цілі. В такій позиції у вас важко влучити.

Тактика дій групи з трьох осіб

Запропонований варіант відрізняється від способів, які застосовуються спецпідрозділами, і підходить для рядових співробітників силових структур.

Група або оперативна трійка складається з трьох співробітників –

лідера, співробітника, який прикриває, і співробітника, який охороняє. Вони означені номерами 1, 2 і 3 відповідно. № 1 очолює бойовий порядок, проводить огляд приміщень і “зачищає” кожну перешкоду на шляху групи. № 2 прикриває лідера і безпосередньо йому допомагає. Він асистує першому номеру там, де необхідна додаткова пара очей в ситуаціях наявності двох самостійних потенційно небезпечних зон, наприклад, “мертвих зон” по обидві сторони від дверного отвору або Т-подібного перетину коридорів. Третій член групи (№ 3) забезпечує охорону і прикриває групу з тилу.

У процесі прочісування або пошуку, якщо того вимагає план будівлі, члени групи можуть мінятися ролями. Діючи у складі групи-трійки, можна досить безпечно оглянути всю будівлю. Група здатна одночасно контролювати всі потенційно небезпечні зони.

У випадку втрати одного з членів групи “вакантною” стає позиція співробітника, який охороняє. Група зберігає здатність продовжувати виконання завдання, але одному із співробітників доведеться нести подвійне навантаження і забезпечувати безпечність тилу.

Відпрацювання коридорів

Коли зона позаду групи небезпечна, співробітник, який охороняє, просувається разом з двома своїми партнерами, але обличчям назад, забезпечуючи прикриття з тилу. Якщо ж позаду “чисто”, він також може перемістити фокус своєї уваги вперед.

Група пересувається так званим “листочком конюшини”, тобто трикутником. Вершина трикутника – лідер, а співробітник, який прикриває, і той, хто охороняє, слідує впритул праворуч і ліворуч від нього. Для підтримання невербальної комунікації члени групи постійно зберігають один з одним фізичний контакт. Всі три ствола зброї спрямовані вздовж коридору. Лідер оглядає простір спереду, а осі візування його партнерів перетинаються, і сектори вогню частково накладаються один на інший, тобто той, хто йде праворуч, контролює ліву частину коридору, а той, хто йде ліворуч – праву. Кожен може вести вогонь безпечно для інших членів групи.

Зброя тримається “мисливським положенням”, тобто кінець ствола опущений так, щоб не затуляти видимість, але й не спрямований в підлогу. У процесі прочісування ствол тримається вище, зазвичай спрямований на зону, яка оглядається.

Наближення до дверей і їх відчинення

Всі члени групи наближаються до дверей з однієї їх сторони. Якщо дозволяє планування, вони розташовуються з боку дверної ручки. Лідер і співробітник, який прикриває, займаються дверями, а співробітник, який охороняє, контролює коридор, у якому знаходиться група. Таке розташування іменується “пакетом”. З початком секторного огляду кімнати з-за дверей лідер переміщується до протилежної стійки отвору. Співробітник, який прикриває, переміщується разом з ним, постійно зберігаючи фізичний контакт з лідером. Поки лідер проводить секторний огляд, співробітник, який прикриває, забезпечує його безпеку з флангів і тилу, оберігаючи від можливої загрози з коридору.

Важливо, щоб всі члени групи чітко знали, хто за які зони відповідає. Якщо співробітники, який прикриває і який охороняє, контролюють одну й ту саму зону, один з них повинен переключитися на іншу. З часом співробітник, який прикриває, повністю переключається на спостереження за коридором з боку дверей по ходу руху. В цей час співробітник, який охороняє (знаходиться біля протилежної від лідера стійки дверей), займається виключно допомогою лідеру в його проникненні через двері. На цьому етапі співробітники, який прикриває і який охороняє, по суті, помінялися ролями.

Рух через плоскість отвору починає лідер. Співробітник, який охороняє (діє як співробітник, який охороняє), чітко координує свої дії з діями лідера. Останній, в низькій стійці, проникає в кімнату рухаючись через отвір по діагоналі, і негайно перевіряє “мертву зону” прямо по ходу свого руху. Співробітник, який охороняє, також по діагоналі перетинає отвір практично одночасно з лідером і рухається в бік протилежної “мертвої зони”. На відміну від лідера, він тримається прямо, а тому проникає в кімнату, буквально нависаючи над лідером. У результаті обидві “мертві зони” зачищаються майже одночасно. Кожен з цих двох у першу чергу вдивляється в дальній кутку вздовж ближньої стіни, а потім проводить зброєю і поглядом по стіні (яка примикає до зони), розташованої по осі отвору.

Після проникнення в кімнату перших двох членів групи співробітник, який прикриває коридор, не припиняючи контролювати свою зону відповідальності, також просувається до кімнати. Вся його увага зосереджена на коридорі, і він займає місце спереду отвору в низькій стійці (або у положенні для стрільби з коліна). Коли перші двоє закінчують огляд кімнати, вони групуються позаду нього один за одним.

Потім група залишає кімнату і рухається далі по коридору. Тепер

той, хто у процесі зачистки кімнати контролював коридор, стає лідером, а співробітник, який йде за ним слідом, стає тим, хто прикривав. Останній автоматично бере на себе функції бойової охорони.

Основні принципи дій групи з чотирьох осіб

Дію штурмової групи з чотирьох осіб можна розглядати як дію двох двійок, що і відпрацьовується на початку занять з подальшим переходом до роботи у четвірці, за принципом “від простого до складного”.

Тактика штурмової групи може бути умовно означена так: *швидкість*→*агресія*→*“сюрприз”*. Ця тактика застосовується при будь-якому штурмі, коли головне завдання полягає у нейтралізації злочинців за рахунок раптовості, стрімкості (швидкості) і вогневої потужності.

В цілому, при динамічному штурмі, найбільш доцільною є тактика “масованої атаки”, коли для набуття контролю над об’єктом у нього вривається якомога більше штурмуючих. Але чотири особи – це оптимальний варіант, оскільки більша кількість штурмуючих в одній кімнаті можуть створити перешкоди (завади) собі.

При стрімкому проникненні чотирьох бійців у приміщення важливо правильно організувати “сектори обстрілу”. № 1 і № 2 заходять у кімнату, застосовуючи способи проникнення для двійок, а № 3 і № 4 виходять у центр, в сторону № 1 і № 2 відповідно.

Варіант входу чотирьох працівників у дві кімнати

Якщо при штурмі необхідно захватити приміщення із суміжними кімнатами, то можливе застосування такої тактики. Штурмова група займає вихідну позицію перед дверима, яка веде в першу із суміжних кімнат. Після команди “Штурм” група захоплення, а саме № 1 і № 2, вривається через двері і уражає злочинців, які знаходяться поблизу. Останні, які увірвалися до кімнати, тобто № 3 і № 4, закидають світлозвукowymi гранатами суміжну кімнату, і негайно після вибуху група захоплення вривається в кімнату із злочинцями. Знову можна побачити, що бійці, які входять у кімнату, використовують різні варіанти способу “кут”.

В цьому матеріалі розглянуто лише основу технічних дій усієї групи, але головне, як завжди – у “дрібницях”, тобто в тонкощах індивідуальної роботи: положення зброї, безшумне пересування, індивідуальна техніка проникнення, а також комунікація в групі.

Сектори дій групи захоплення

Для швидкого і безпечного штурму кожному співробітнику групи захоплення визначаються сектори – зони відповідальності. У підрозділах спеціального призначення використовується методика, згідно з якою кожному співробітнику завчасно вказується напрям руху і розташування його сектора після проникнення у приміщення. Наприклад: співробітник № 1 рухається вліво і бере під контроль ліву сторону кімнати, співробітник № 2 – вправо і контролює праву сторону і т.д.

Однак найбільш доцільною є методика, відповідно до якої перший співробітник, увірвавшись у кімнату, сам визначає і бере під контроль певний сектор, виходячи із ситуації (або ступеня загрози). Після цього його напарник бере під контроль протилежну сторону.

Необхідно знати, що сектори у приміщенні діляться суворо посередині кімнати.

Сектор співробітника, який знаходиться справа – права стіна – центр кімнати, тобто все, що знаходиться від центру праворуч. Цілі (злочинці, які намагаються чинити озброєний опір), які з'являються в секторі справа, має право уражати співробітник, який знаходиться праворуч.

Сектор співробітника, який знаходиться ліворуч – ліва стіна – центр кімнати, тобто все, що знаходиться від центру ліворуч. Цілі, які з'являються зліва, має право уражати співробітник, який знаходиться ліворуч.

Цілі, які з'являються в центрі кімнати, уражаються обома співробітниками. Якщо ж злочинці здаються, то контроль приміщення здійснюється за вищевказаною методикою без вогневого контакту.

Необхідно враховувати, що будь-який співробітник може перенести вогонь у сектор свого напарника лише у виняткових випадках, наприклад:

- ✓ напарник поранений або вбитий;
- ✓ у напарника відмовила зброя, а його життя загрожує небезпека;
- ✓ у приміщенні знаходиться один злочинець у секторі напарника і намагається чинити опір.

До самого закінчення операції кожен співробітник повинен повністю контролювати обстановку у своєму секторі, і таким чином все приміщення буде під контролем.

Типовий порядок дій груп захоплення

Варіант “Швидке заповнення”

Цей варіант застосовується у тому випадку, коли опір з боку затримуваних осіб є малоімовірним. Крім того, необхідно якомога швидше взяти під контроль все приміщення і людей, які в ньому знаходяться (коли відсутня або змінюється мінімальна інформація про злочинців, наявність у них зброї, кількість сторонніх осіб, заручників).

Перед початком проведення операції старший групи захоплення зобов'язаний уточнити обстановку, провести рекогносцировку і розвідку (за наявності часу), прийняти рішення на проведення операції, визначити загальне завдання і організацію роботи групи, поставити конкретні завдання кожному співробітнику:

- ✓ об'єкт (приміщення);
- ✓ якими силами;
- ✓ порядок застосування зброї і дотримання заходів безпеки;
- ✓ порядок дій після виконання завдання;
- ✓ місце збору;
- ✓ основні сигнали і порядок користування радіозв'язком;
- ✓ своє місце і місцезнаходження.

Бойовий порядок: № 1 – очолює бойовий порядок; № 2 – напарник першого співробітника; № 3 – той, хто прикриває; № 4 – командир групи; № 5 – той, хто прикриває; № 6 – той, хто замикає групу; № 7 і № 8 – відповідальні за відкривання дверей (вони ж контролюють вхідні двері і коридор).

В першу пару призначаються найбільш підготовлені і досвідчені співробітники групи. У складі другої пари, як правило, – старший групи захоплення. Озброєння співробітників залежить від конкретно поставленого завдання.

Завдання групи – швидкими, рішучими діями в короткий проміжок часу взяти під контроль все приміщення і людей, які в ньому знаходяться. Після цього група підтримки і оперативні працівники здійснюють детальний огляд, пошук схованок і речових доказів, допит затриманих та інші необхідні заходи.

Група захоплення займає вихідне положення у безпосередній близькості від вхідних дверей у приміщення. Співробітник групи забезпечення відкриває (вибиває) двері і відступає під прикриття стіни. Після команди “Штурм” перша пара просувається в дальню кімнату, нейтралізує злочинця і тримає обстановку під своїм контролем. Основна команда: “Не рухатись, руки за голову, обличчям до стіни”.

Решта пар вривається у приміщення за першою і здійснюють аналогічні дії, тим самим контролюючи повністю приміщення. За рішенням старшого від підрозділу, у “двійках” співробітники можуть використувати балістичний щит “БЗТ-75С”. З моменту входу групи у приміщення і до моменту подачі команди старшим, біля вхідних дверей знаходиться співробітник, який обмежує прохід у приміщення всіх осіб без винятку з метою уникнення нещасних випадків і внесення плутанини своїми діями у роботу підрозділу.

Після команди старшого групи захоплення: *“Чисто, приміщення під контролем”*, оперативні працівники пропускаються у приміщення для виконання своєї роботи. Вихід здійснюється за командою: *“Відхід”* і нумерацією пар. Наприклад: *“Відхід: 2-а пара, 1-а пара, 3-я пара”*. Як правило, першою виходить пара, яка знаходиться подалі всіх у глибині приміщення, а останньою – пара, яка знаходиться ближче всіх до виходу.

У випадку виводу затриманих старший групи голосно подає команду: *“Увага! Виводимо через вхідні двері”*. Команда необхідна для концентрації уваги всього особового складу і готовності груп підтримки прийняти затриманих.

Схема дій

Група захоплення у вихідному положенні біля дверей. Співробітники групи забезпечення вибивають двері, відходять у бік, пропускаючи групу захоплення, і контролюють вхідні двері, а також прилеглу територію.

За рішенням керівника операції група захоплення може залишити приміщення. У випадку, коли у процесі руху групи з кімнати в кімнату у приміщенні зустрічаються невідомі особи – 1-а пара негайно нейтралізує цих людей, тобто працює на їх затримання: *“Не рухатись! Руки за голову, обличчям до стіни”*. Решта співробітників групи захоплення, не відволікаючись на зміну обстановки, продовжує рух у наступну кімнату. Якщо у приміщенні все-таки є заручник, то необхідно вжити заходи після входу у приміщення на його виявлення і *“відокремлення”* від злочинців.

Варіант “Послідовний штурм”

Головна його відмінність від динамічного штурму – в кімнаті знаходиться лише злочинець, готовий здійснити озброєний опір. Варіант менш стрімкий, однак більш безпечний, і найбільше підходить для груп, у яких немає достатнього досвіду у проведенні подібних операцій.

Співробітники № 1 і № 2 займають вихідні позиції біля вхідних дверей, укриваючись за стінами. Після пророблення проходу, вони ведуть вогонь з-за укриття по виявлених у своїх секторах злочинцях, які чинять опір. Вхід пари у приміщення відбувається лише після кидка гранати і її вибуху. Після того як злочинець нейтралізований, 1-а пара проникла в кімнату і контролює обстановку у своїх секторах. Після команди: *“Чисто, вперед!”*, 2-а і 3-а пари рухаються до дверей іншої (другої) кімнати. Далі 2-а пара працює в іншій (другій) кімнаті, повторюючи вищевказані дії 1-ї пари. 3-я пара повторює всі дії 1-ї і 2-ї пар. Необхідно пам'ятати, що кожна пара повинна бути готова по команді командира надати допомогу попередній парі.

В кімнаті, враховуючи щільність вогню, може діяти лише обмежена кількість співробітників, щоб не перестріляти один одного, не задіти рикошетом від стін, не потрапити під осколки гранат.

Не слід посилати вперед одного й того самого співробітника. Потрібно берегти психіку підлеглих. Не треба також забувати, що командир ніколи не ходить перший, його місце в середині бойових порядків, або у місці, зручному для керівника підрозділу. Гарний командир воює своїм підрозділом, поганий – воює сам.

Важливий момент при проведенні штурму – це потужні відволікаючі дії. Деякі підрозділи спецпризначення через слабе забезпечення застосовують 1–2 сильних вибухи, вважаючи, що цього достатньо для того, щоб відволікти увагу злочинців. Однак практика показує, що в момент першого вибуху людина відволікається рівно настільки, скільки потрібно пролетіти осколкам, тобто на 1 секунду, у момент другого вибуху ще на 1 секунду. Тому необхідно саме приголомшити, ввести в шок, змусити діяти на рівні інстинкту самозбереження – тоді успіх вже буде на 50 %. Сапери, які не вміють робити вибухи і обмежуються “дешевою імітацією”, ставлять під загрозу зриву виконання завдання, оскільки згадуючи “людський фактор”, співробітники повинні, окрім особистої відваги і мужності, отримати ще технічний шанс.

Розділ 4

ПРИЙОМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ЗАТРИМАННІ ОСОБИ

Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним. Використання принципів моделі застосування сили (далі – МЗС) допомагає працівнику поліції оцінити ризики, поведінку особи, чинники, що впливають на ситуацію, а графічне зображення цієї моделі дає змогу працівнику поліції обрати відповідний захід втручання та обґрунтувати свої дії стосовно вирішення конфліктних ситуацій.

Модель застосування сили слід використовувати як:

1. Візуальний помічник (порадник) – наочний засіб, який допомагає поліцейському уявити ситуацію (розвиток подій) і пояснити, чому були застосовані саме такі заходи впливу (втручання). Також допомагає громадськості, контролюючим чи судовим органам, у разі потреби, зрозуміти дії поліцейського та фактори, що вплинули на обрання ним певного рішення (заходу впливу – реагування).

2. Засіб навчання поліцейських – навчальний засіб, призначений для навчання поліцейських оцінювати обстановку, що склалася, і діяти за цих обставин за однаковими (типовими) алгоритмами.

3. Засіб прийняття рішення поліцейським – засіб заохочення до вдосконалення поліцейським навичок обґрунтування обрання ним більш безпечного способу дій за певних обставин.

Незважаючи на те, що МЗС спирається на чинне законодавство України, зокрема на положення розділу V Закону України (далі – ЗУ) «Про Національну поліцію», саму модель не слід уважати тактичною основою (базисом) діяльності поліцейських.

Безпосередньо МЗС допомагає окремому поліцейському побудувати власну тактику самозахисту та не може бути вказівкою для інших поліцейських, як діяти у певній ситуації при виконанні іншої ролі – «Контакту» чи «Прикриття». Відповідно, у ситуації, що складається, слід розглядати МЗС порядком поліції загалом, яка є системою дій «Контактуючого» (старшого наряду, командира) та всіх поліцейських, що здійснюють «Прикриття».

МЗС не дає дозволу поліцейському на застосування заходів примусу «автоматично». Відповідно до статті 43 ЗУ «Про Національну поліцію»,

поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї та надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи та / або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є не виправданим чи неможливим.

Вид та інтенсивність застосування заходів примусу за МЗС визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Відповідно до статті 46 ЗУ «Про Національну поліцію», поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки після попередження про необхідність припинення протиправних дій і намір використання заходу примусу. Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається: 1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї; 2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей; 3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу; 4) якщо особа чинить збройний опір; 5) для припинення спроби завладіти вогнепальною зброєю.

ОЦІНКА РИЗИКІВ

Процес оцінки ризиків передбачає збір та оцінку отриманої поліцейським інформації з метою відповідного реагування та мінімізації ризиків (низьких, середніх та високих) для всіх учасників ситуації.

Процес оцінки ризику повинен постійно змінюватися:

- залежно від розвитку ситуації;
- залежно від отримання додаткової інформації.

Оцінку ризиків можна проводити різними способами, залежно від ситуативних чинників та від типу події (наприклад, заплановані події у порівнянні з подіями, що розгортаються, та зі спонтанними подіями).

Першою складовою оцінки ризиків є «Ситуативні фактори». Ситуативні фактори можуть змінюватися протягом усієї події, що вимагає безперервної оцінки ризиків з належним урахуванням змін ситуації. Отже, ситуація сприймається як постійно прогресуюча подія, яку зображено круговими стрілками. Деякі з цих факторів можуть підпадати під декілька категорій (тобто навколишні умови, поведінка правопорушників, часово-просторове сприйняття ситуації поліцейським тощо).

Навколишні умови. Можливі ситуації, коли умови довкілля можуть впливати на оцінку ситуації поліцейським:

- погодні умови;
- освітлення;
- місцезнаходження;
- укриття, прикриття (маскування);
- біологічно небезпечні речовини / тілесні рідини організму.

Кількість осіб – правопорушників:

- співвідношення кількості поліцейських із кількістю осіб (правопорушників);
- співвідношення кількості поліцейських, що прибули на допомогу, з кількістю осіб (правопорушників).

Передбачуваний стан правопорушників:

- у стані алкогольного (наркотичного) сп'яніння;
- антропометричні дані, погрози застосування фізичної сили чи завдання шкоди;
- емоційний стан особи.

Інформація про особу ПР:

- дані щодо притягнення особи до кримінальної чи адміністративної відповідальності, репутація;
- продемонстровані навички та/або поведінка.

Час та відстань:

- можливість реагування;
- можливість збільшення (розриву) дистанції;
- можливість (шляхи) відступу.

Ознаки загрози:

- ігнорування законних вимог (розпоряджень) поліцейського;
- повторювані запитання;
- агресивна стійка;
- намагання візуально обрати ціль для атаки.

Сприйняття ситуації є складовою частиною індивідуальної оцінки ризиків поліцейським та залежить від досвіду, підготовки або її відсутності. Сприйняття ситуації поліцейським здійснюється з урахуванням:

- особистої оцінки власних антропометричних даних, фізичної сили та загальної фізичної підготовки;
- особистого досвіду;
- професійного досвіду (навички / здібності / підготовка);
- наявності страху / впевненості;
- статі особи (ПР);
- втоми.

ВИДИ ВПЛИВІВ

Присутність співробітника поліції – прибуття екіпажу, декількох екіпажів, одного, декількох або більше поліцейських. Конфлікт, правопорушення припинилося за фактом (завдяки професійній поведінці, позитивній та впевненій позиції й акуратному зовнішньому вигляду поліцейський часто може розрядити ситуацію тільки однією своєю присутністю).

Комунікація (спілкування):

- поліцейський може використовувати вербальне і невербальне спілкування для контролю та/або вирішення ситуації;
- ідентифікувати себе як поліцейський, суть правопорушення, команди, попередження (перед застосуванням, використанням заходів примусу), вербальна (поліцейські заходи), невербальна комунікація (жести, міміка, впевнена стійка). Здатність поліцейського сформулювати законну вимогу, демонструвати авторитет та забезпечити дотримання правил за допомогою вербальних та невербальних засобів.

Заходи фізичного впливу (стаття 44 ЗУ «Про Національну поліцію»). Модель визначає два рівня фізичного контролю: м'який і жорсткий.

Під фізичний контроль мається на увазі будь-який метод фізичного впливу, який застосовується для контролювання особи без застосування зброї.

М'які з контролем ПР не завдаючи суттєвого болю. Техніки, які спонукають суб'єкта виконувати вербальні команди за допомогою дотиків з суб'єктом. «Легкий фізичний контакт».

Жорсткі прийоми фізичного впливу використовуються для припинення дій особи, або застосування прийомів контролю, та передбачають більш високу ймовірність завдання травм. Вони можуть включати удари руками та ногами. Контроль удушенням (тиск на сонну артерію) також вважається жорстким прийомом фізичного впливу.

Спеціальні засоби (стаття 45 ЗУ «Про Національну поліцію»).

Застосування зброї несмертельної дії не викликає тяжких ушкоджень або смерті. Це кийки; сльозогінний газ; електрошокова зброя.

Застосування, використання зброї (ч. 11, 12 ст. 46 ЗУ «Про Національну поліцію»).

В основному передбачається застосування поліцейськими табельної зброї (пістолет, помпова рушниця, автоматична рушниця і т. д.). Застосування зазначених видів озброєння в основному, або у більшості випадків, призводить до тяжких тілесних ушкоджень, або смерті в наслідок дії балістичної сили, тобто свинцевої кулі, у зв'язку з поведінкою

правопорушника, яка може призвести до заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або смерті.

7 ТАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ

1. Психологія виживання (мислити як переможець). Наполегливо продовжувати виконувати свої дії, незважаючи на травмування чи стресову ситуацію, та залишитися живим, проявляючи «волю до життя».

Охоплює психологічну підготовленість, планування дій до виникнення ситуації, прокручування в голові можливих сценаріїв розвитку ситуації до прибуття на місце події.

2. Ознаки загрози. Зорове або звукове сприйняття ситуації повинно підвищувати рівень пильності, готуючи поліцейського до можливого протистояння (контакту із правопорушником). Поліцейські повинні завжди бути напоготові та виявляти такі ознаки загроз з боку ПР, як, наприклад, напруженість тіла, тембр голосу, положення тіла і вираз обличчя, для того щоб бути готовим застосувати відповідний засіб впливу у разі потреби.

3. Укриття і прикриття (маскування).

Укриттям є будь-яка конструкція, що здатна створити перешкоду нападнику та захистити поліцейського від фактичної агресії, нападу, зокрема із застосуванням вогнепальної зброї. У разі небезпеки (нападу) поліцейський спочатку має обрати укриття, перейти до нього, а вже звідти здійснити реагування.

Прикриттям є будь-які засоби (чинники), що роблять поліцейського непомітним для нападника, однак не здатні надати дієвий захист від смертельної загрози.

Укриття може бути прикриттям, однак у жодному разі не навпаки.

Використання в якості укриття засобів індивідуального захисту поліцейського, зокрема шоломів, бронезилетів та іншого спеціального екіпірування, відповідно до статті 42 ЗУ «Про Національну поліцію», не може вважатися заходом примусу.

4. Час та відстань (співвідношення). Визначення критичної відстані для реагування дозволяє поліцейському оцінити ситуацію, проаналізувати, озвучити вимоги та перейти до застосування заходів впливу. Поліцейський може застосувати більшу кількість заходів впливу, враховуючи наявний час для реагування (більше часу).

5. Спілкування. Поліцейський має взяти ситуацію під контроль насамперед завдяки використанню мовленнєвих (комунікативних) засобів, демонстрації командного тембру свого голосу, подачі команд

«СТІЙ! ПОЛІЦІЯ! ...» або подібних команд, що містять вимогу правопорушнику негайно припинити будь-які дії з його боку, окрім тих, на які йому вказує поліцейський.

6. Деескалація. Основним завданням поліцейського є забезпечення безпеки громадян та власної (особистої) безпеки.

7. «Один плюс один» (поверхнева перевірка, наявність спільників). Поліцейський має безперервно оцінювати ризики, навіть якщо відчуває, що контролює ситуацію. Затримання ПР, вилучення зброї чи іншого предмета, використовуючи який правопорушник може завдати шкоди присутнім або собі, не виключає наявність у нього спільників, осіб, які «співчують» затриманому, наявність іншої зброї тощо.

ТАКТИЧНА ЗМІНА ПОЗИЦІЇ

Поліцейський має постійно перебувати у «позиції переваги», що примушує його не залишатися завжди на одному місці, змінювати позицію, оперувати укриттям та прикриттям тощо. Постійні переміщення та обрання кращої позиції має назву «Тактична зміна позиції».

Тактична зміна позиції, зокрема, може включати:

- нанесення ударів;
- вигравання часу та створення дистанції;
- перехід у позицію переваги;
- зайняття позиції, яка є вище за позицію ПР;
- підхід до транспортного засобу з боку пасажира;
- перехід до укриття;
- повний розрив контакту.

ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ

Загинання руки за спину з ущемленням зап'ястя.

ВП – позиція ескорту (переваги) / супроводу.

ПР чинить опір.

Виконати:
- загинання руки за спину
із ущемленням зап'ястя.

- змусити ПР прийняти положення лежачі на спині / боку;
- змусити ПР прийняти положення лежачи на животі.

Методичні вказівки. Больовий вплив здійснюється на зап'ястя шляхом дотискання кисті ПР, лікоть ПР упирається в живіт поліцейського. За потреби виконати комплекс необхідних дій для затримання і доставлення до відділу поліції. При вивченні виконуємо прийом по елементах (на чотири рахунки) у повільному темпі. Потім відпрацювати загалом на максимальній швидкості.

Після опанування прийом виконувати з опором 30–40 %.

Загинання руки за спину із контролем ліктьового суглобу. В. П. – позиція ескорту (переваги) / супроводу.

ПР чинить опір.

Виконати:

- удар долонею лівої руки (знизу догори) під ліктьовий суглоб;
- завести передпліччя ПР за свій ліктьовий згин;
- понизити центр ваги, натискаючи на ліктьовий суглоб супротивника, розмістити його біля свого лівого стегна;
- загинання руки за спину із контролем ліктьового суглоба.

Змусити ПР прийняти положення лежачи на животі.

Варіант супроводу з контролем ліктьового суглоба та підборіддя ПР.

Методичні вказівки.

Звернути увагу:

- на контроль ліктьового суглоба;
- передпліччя поліцейського знаходиться на хребті ПР. Приведення ПР у положення лежачи на животі:
- обертання праворуч із одночасним тиском на лікоть та опусканням на коліно ближче до затриманого;
- або перекриттям та висіканням ногою ноги ПР.

Усі дії супроводжувати командами ПР, наприклад: «На землю! Не рухатись! Припинити опір!».

При співпраці ПР больові впливи зменшувати.

При вивченні виконуємо прийом по елементах (на чотири рахунки) у повільному темпі. Потім відпрацювати загалом на максимальній швидкості. Після опанування прийом виконувати з опором 30–40 %.

Важіль руки до середини.

В. П. – позиція ескорту (переваги) / супроводу. ПР чинить опір.

З кроком правої ноги назад праворуч одночасно виконати ривок правої руки ПР за зап'ястя до себе та вивести його із рівноваги. Здійснюючи больовий вплив на ліктювий суглоб, змусити його прийняти положення лежачи на животі.

Виконати контроль:
а) больовий контроль у
положенні збоку,

б) больовий контроль у
положенні зверху.

Методичні вказівки. Особливу увагу приділити виведенню ПР із рівноваги, контролю плечового та ліктявого суглобів, поданню команд під час виконання всіх своїх дій, наприклад: «На землю! Не рухатись! Припинити опір!». Під час контролю положення збоку больовий вплив здійснювати на кисть ПР. При виконанні команд больовий вплив зменшувати.

При вивченні виконуємо прийом по елементах (на чотири рахунки) у повільному темпі. Потім відпрацювати загалом на максимальній швидкості.

Після опанування прийом виконувати з опором 30–40 %.

Вузол руки назовні. В.

П. – позиція ескорту (переваги) / супроводу.

ПР чинить опір.

З одночасним кроком правої ноги вперед ліворуч виконати:

- обхват правої руки супротивника зверху;
- захват за своє передпліччя;
- крок лівої ноги назад по колу;
- вивести ПР з рівноваги.

Методичні вказівки. Особливу увагу приділити виведенню ПР із рівноваги, контролю плечового та ліктьового суглобів, поданню команд під час виконання всіх своїх дій, наприклад: «На землю! Не рухатись! Припинити опір!». При вивченні виконуємо прийом по елементах (на чотири рахунки) у повільному темпі. Потім відпрацювати загалом на максимальній швидкості. Після опанування прийом виконувати з опором 30–40 %.

Кидок «захват ніг при підході ззаду».

В. П. – позиція ескорту (переваги) / супроводу. ПР чинить опір.

Виконати:

- випад лівою ногою між ніг супротивника;
- захват обома руками ніг нижче колінного суглоба;
- поштовх плечем у спину та задню поверхню стегна з одночасним ривком за ноги вивести супротивника з рівноваги;

- змусити ПР прийняти положення лежачи на животі;

- виконати больовий контроль гомілкового м'яза.

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ (ГУМОВИЙ КИЙОК)

**Спосіб діставання гумо-
вого кийка.**

Сійки

Удари

Виконувати від плеча.

Удари торцем кийка.

Удари середньою частиною кийка.

Методичні вказівки. Удари виконувати із кроком вперед, назад, скорочуючи чи збільшуючи дистанцію, всі дії супроводжувати командами.

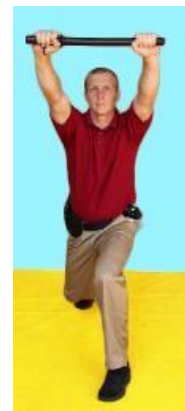
Захисні дії ГК.

Блоки

Кийок утримується обома руками.

Захист від загрози:

- знизу;
- зверху;
- збоку.

Захист від нападу з використанням ГК.

При нападі збоку:

- тулуб повертати у бік небезпеки;
- блокування виконувати середньою частиною кийка назустріч загрозі;
- перейти до контратакуючих дій;
- збільшити дистанцію;
- перейти до більш суворого заходу примусу (МЗС).

При нападi збоку:

- блокування виконувати середньою частиною кийка назустріч загрози;
- перейти до контратакуючих дій;
- збільшити дистанцію;
- перейти до більш суворого заходу примусу (МЗС).

Методичні вказівки. При вивченні виконуємо прийом у повільному темпі, без спротиву. Потім відпрацювати на максимальній швидкості. Удари позначаємо, всі дії супроводжуємо поданням команд.

Звільнення від захвату за ГК.

В. П. – лівостороння (правостороння) стійка, кийок утримується обома руками, ПР захопив кийок обома або однією рукою.

Виконати швидкий оберт ГК з одночасним кроком уперед або назад, звільнитися від захвату. Виконати контратакуючі дії та збільшити дистанцію.

Методичні вказівки. Обертання кийка виконувати таким чином, щоб мізинець ПР опинився зверху. Всі дії супроводжувати командами. Здійснити больовий вплив рукояткою на зап'ястя. За необхідності перейти до більш суворого заходу примусу (вогнепальна зброя, МЗС). За можливості здійснити попередження про застосування заходів примусу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII.
3. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст.131.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Голос України*. 2012. № 90-91.
5. Кіріченко О.В., Обшалов С.В., Шапарь А.О. Удосконалення тактики проведення оперативно-розшукових заходів щодо попередньої перевірки оперативної інформації: метод. рекомендації. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2014.
6. Сіроштан Ю.В., Павлова Н.В., Шапарь А.О., Мискова Г.М. Використання тактико-криміналістичного полігону: методичні рекомендації «Використання тактико-криміналістичного полігону» під час практичних занять. Кривий Ріг: Криворізький факультет ДДУВС, 2014. 110 с.
7. Заброда Д.Г., Сіроштан Ю.В. Правові та організаційні основи діяльності патрульної служби МВС України: навч. посібник. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2009. 148 с.
8. Блінова Г.О., Заброда Д.Г., Сіроштан Ю.В. Історія становлення патрульної служби в Україні (історична довідка): навч. посібник. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2009. 60 с.
9. Блінова Г.О., Заброда Д.Г., Сіроштан Ю.В. Визначення розрахунку щільності перекриття на території обслуговування патрульно-постовими нарядами під час охорони громадського порядку згідно з комплексним планом використання сил та засобів (єдина дислокація): метод. рекомендації. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2009. 40 с.
10. Порядок розробки плану комплексного використання сил та засобів з охорони громадського порядку (єдина дислокація) з урахуванням підготовки нарядів до несення служби з охорони громадського порядку за принципом патрульної дільниці: методичні рекомендації / В.С. Березняк, Г.О. Блінова, Д.Г. Заброда та ін. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2010. 228 с.
11. Заброда Д.Г., Сіроштан Ю.В., Трубніков В.М., Чуріков Д.С. Особливості охорони громадського порядку під час проведення масових заходів на вокзалах, станціях та інших прилеглих територіях: метод. рекомендації. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2010. 49 с.

12. Забезпечення охорони громадського порядку працівниками патрульної служби МВС України на річкових, морських портах, аеропортах, метрополітені та підрозділів з охорони зони радіоактивного забруднення: метод. рекомендації / Д.Г. Заброда, Д.В. Припутень, Ю.В. Сіроштан та ін. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2010. 64 с.

13. Кульчицкий В.М., Демидов Н.А. Задержание вооруженных преступников. Киев: РИО МВД Украины, 1991. 96 с.

14. Ануфрієв М.І. Службова підготовка працівників органів внутрішніх справ: навч.-метод. посібник. Київ: РВВ МВС України, 2003. 440 с.

15. Тактика задержания вооруженных преступников в жилых помещениях: учебное пособие / под ред. Буланова Н.М. Москва, 1978. 68 с.

16. Типовые тактические действия патрульного, постового милиционера при обнаружении наиболее распространенных правонарушений (проездов) и осложнении оперативной обстановки: рекомендации / под ред. В.И. Баркова. Москва, 1976. 70 с.

ДОДАТОК 1

Така позиція має наслідком потрапляння у співробітника кулі супротивника, яка зрикошетила від стіни

Більш безпечно розміщуватися на певній відстані від укриття. Іноді це неможливо, але завжди краще

Ведення вогню з-за укриття

Вступ у вогневий контакт, стрільба в русі до укриття

Рух до укриття

Відхід за укриття

Стрільба з-за укриття

Вогнева позиція з використанням укриття

“УВАГА!”

Щоб повідомити членам групи про наявність конкретної небезпеки, підніміть вільну руку вгору на рівень обличчя відкритою долонею вперед, пальці зведені разом. Коли увага напарників буде звернена на вас, можете вказати на те, що викликало ваше хвилювання

“ЧИСТО!”

Після огляду і зачистки ділянки підніміть вгору великий палець, даючи зрозуміти іншим, що все гаразд

“ПРИКРИЙ!”

Доторкніться маківки голови долонею вільної руки або просто протягніть руку перед собою долонею вниз. Після того як ваш сигнал помічено, можете вказати на зону, яку потрібно взяти під приціл

“СТОП!”

Стисніть пальці вільної руки в кулак і підніміть його на рівень шиї

“СЛУХАЙ!”

Можливо, ви відмітили звукову ознаку цілі, яку не чули інші члени команди. Щоб довести до відома цей факт, можете спочатку подати сигнал “Стоп!”, потім прикласти долоню до вуха, ніби до чогось прислуховуєтесь

“СУПРОТИВНИК!”

Якщо побачили ознаку цілі, наприклад носок взуття або поле капелюха, попередьте членів групи. Вкажіть на укриття, за яким сховався правопорушник, спрямувавши на нього розведені пальці вільної руки

один

два

три

чотири

п'ять

шість

сім

вісім

дев'ять

десять

Ти

Я (Мені)

Йти сюди (сюди)

Я чую (слухати)

Стоп

Я бачу (дивитися)

Завмири

Скоріше

Цей сектор

Просуваємось (підходимо)

Ворог

Заручник

Снайпер

Перешкода

Беру ватажка

В колону
(бойовий порядок)

В ряд (бойовий порядок)

В лінію (бойовий порядок)

Клин (бойовий порядок)

Збір (всі до мене)

Пістолет

Гвинтівка

Автомат (помповик)

Боєприпаси (спорядження)

Транспорт

Зрозумів

Не зрозумів

Пересуватися пригнувшись
(пригнутися)

Двері

Вікно

Місце входу (напря́м)

Невербальна комунікація (варіант SWAT)

Для невербальної комунікації використовувати слід лише вільну від зброї руку, а ствол повинен бути завжди спрямований на небезпечну зону.

Вхід до приміщення “слабкою” ногою з одночасним оглядом тилу

Продовження руху “сильною” ногою

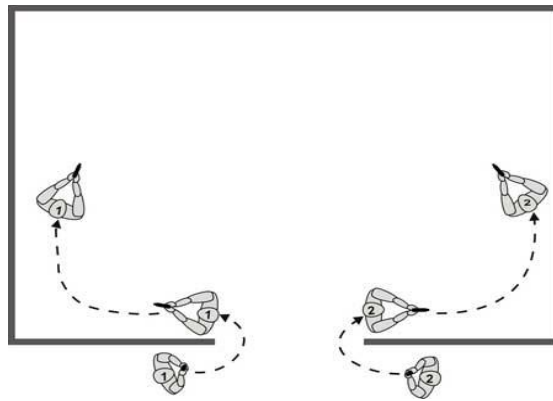
Момент появи співробітника у приміщенні (вид зсередини кімнати) – швидкий погляд назад, не більше десятої долі секунди і повернення у вихідне положення

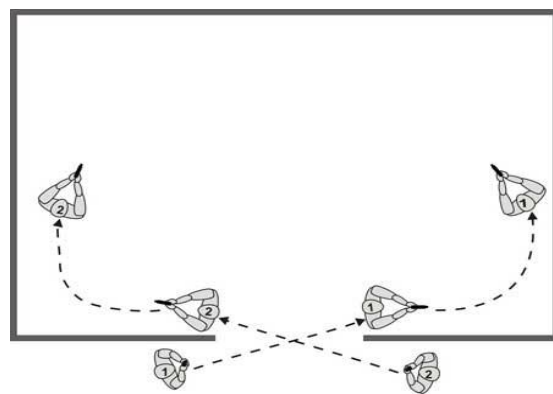
Крок сильною ногою, якщо загроза – постріл

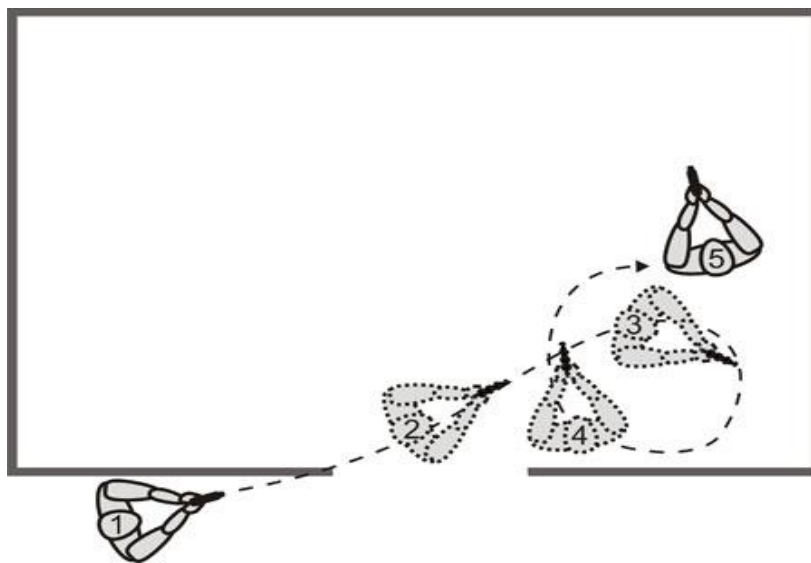
Загроза позаду – розворот, відхід у середній рівень, постріл

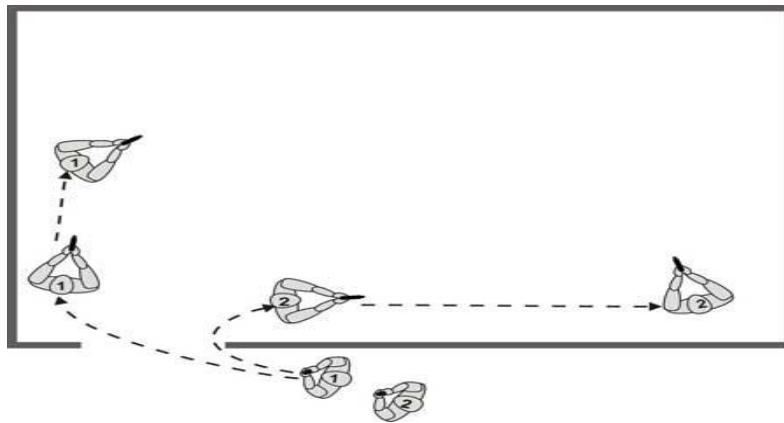
Вхід у приміщення бійців способом “гачок”

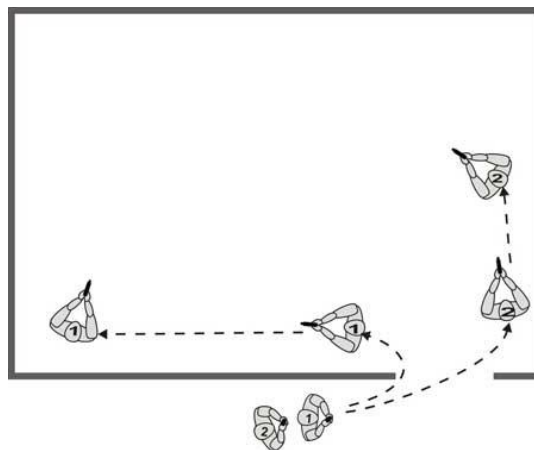
Вхід у приміщення бійців способом “хрест”

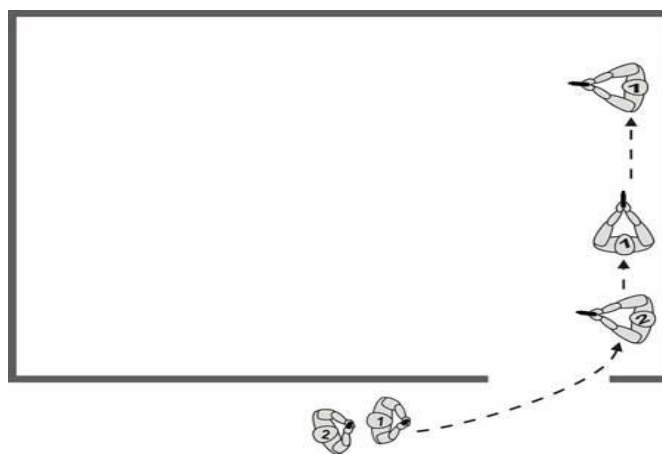
Кругові рухи у приміщенні

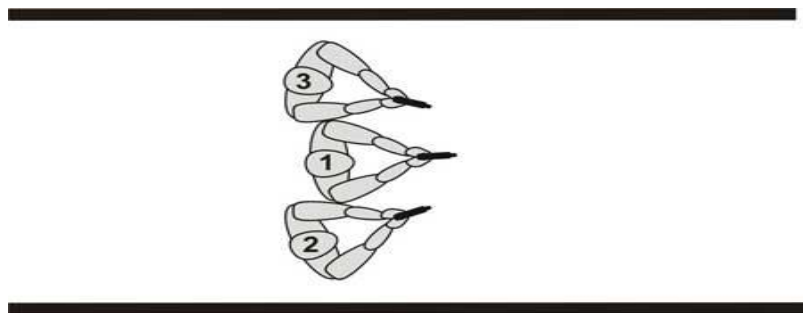
Спосіб “кут” (варіант № 1)

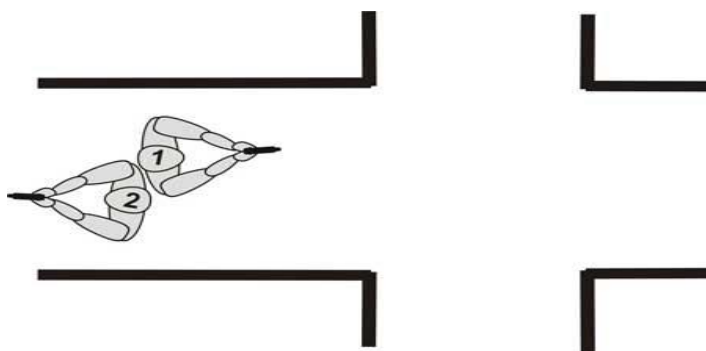
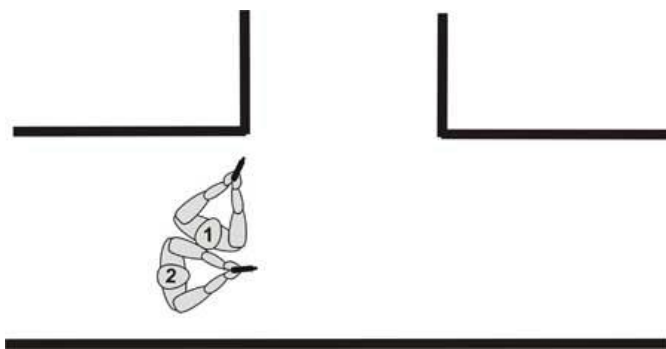
Спосіб “кут” (варіант № 2)

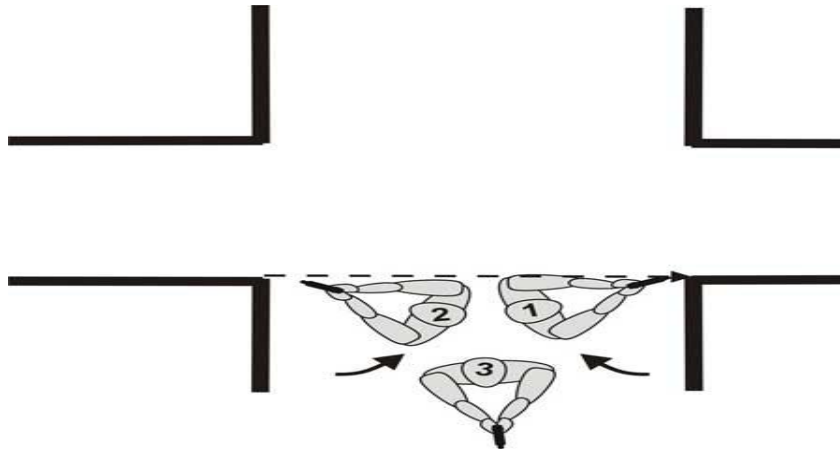
Спосіб “діагональ”

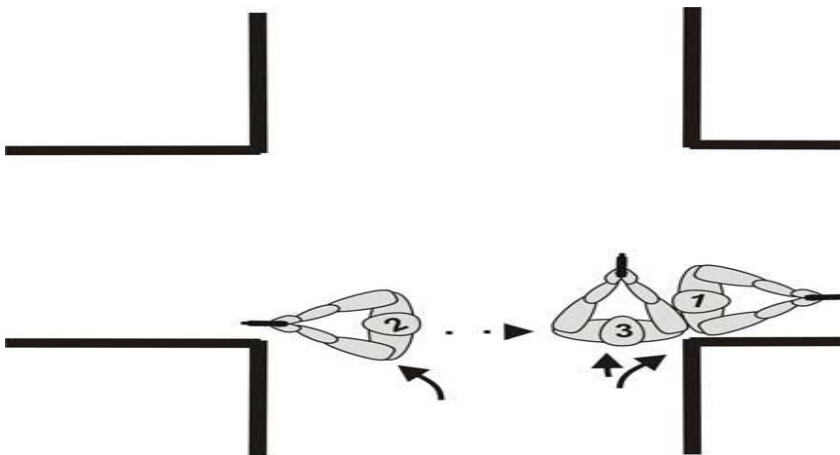
Бойовий порядок “листок конюшини” при огляді приміщення

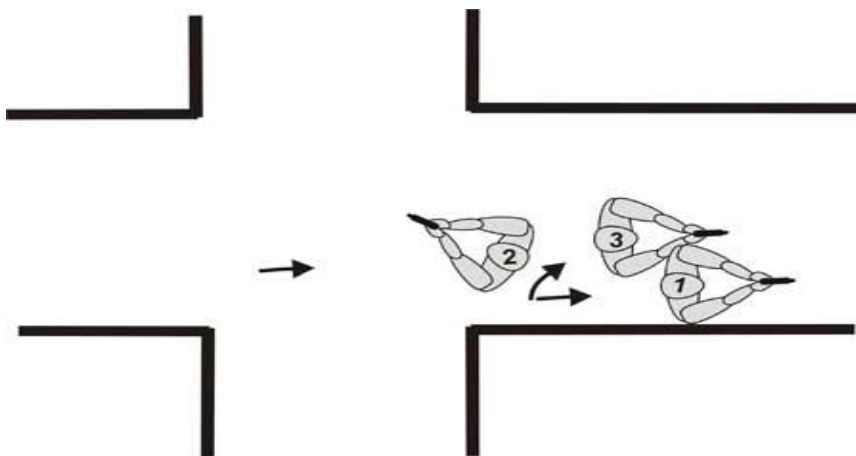
Відпрацювання кутків у приміщенні

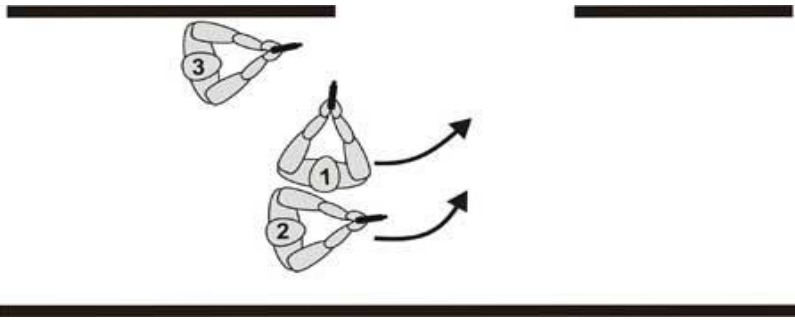
T-подібні перетини коридорів у приміщенні

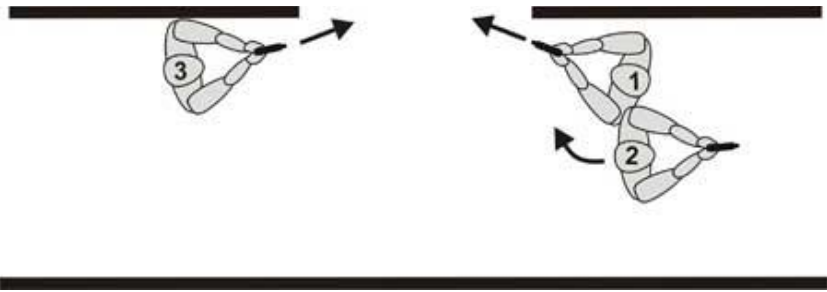
Зачистка “мертвих зон” поперечного коридору

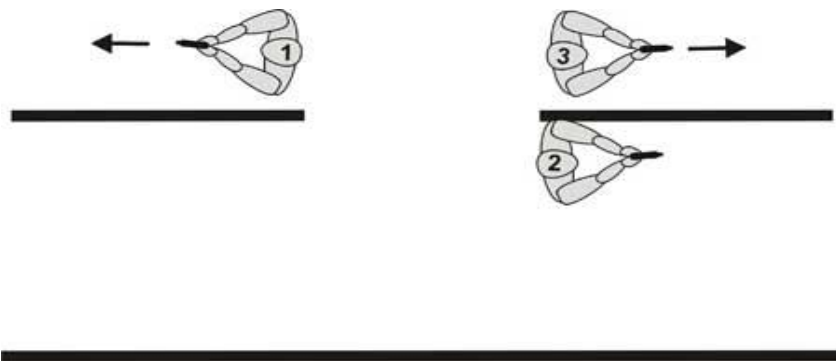
Дії групи в коридорі

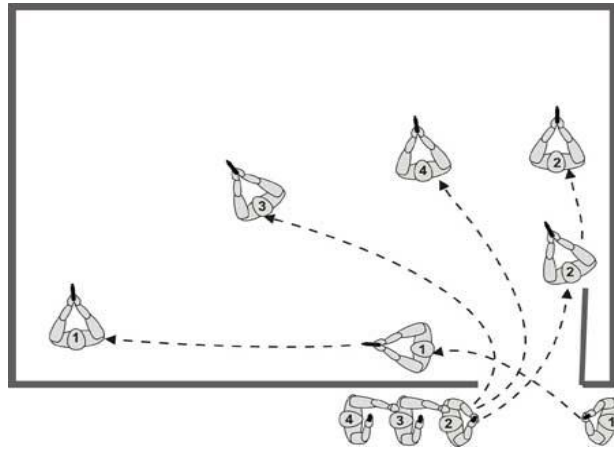
Наближення і відчинення дверей у коридорі

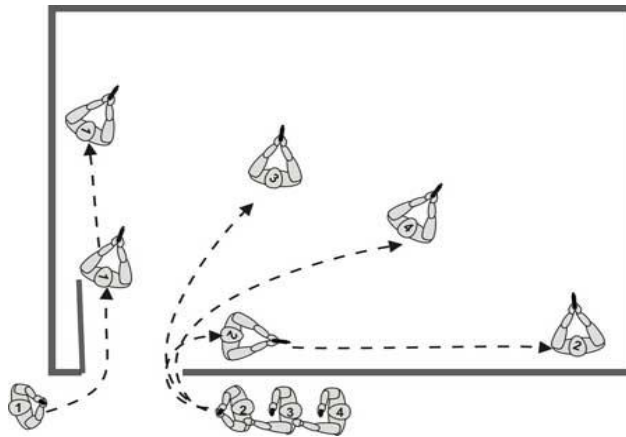
Проникнення через двері

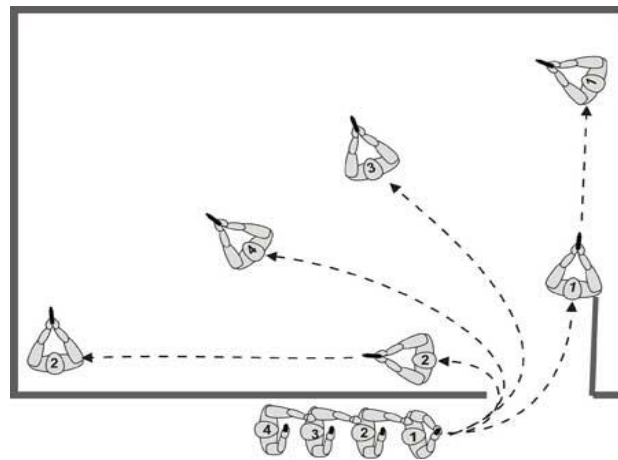
Проникнення і огляд кімнати

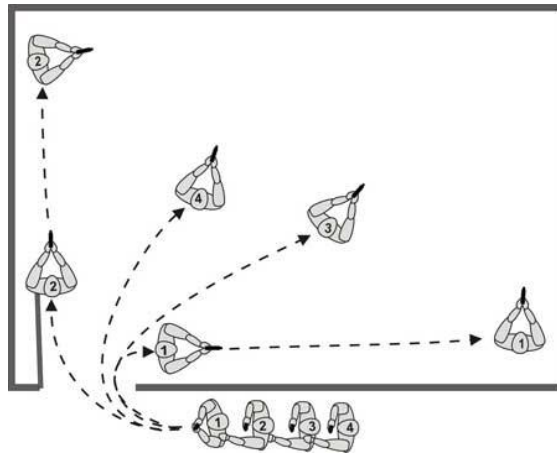
Проникнення у приміщення способом “хрест”

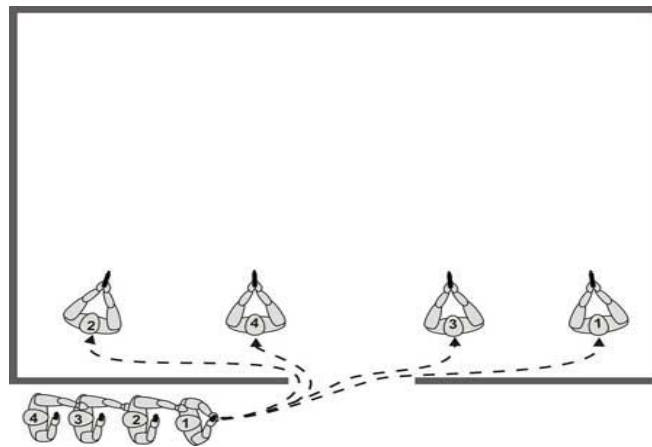
Проникнення у приміщення способом “гачок”

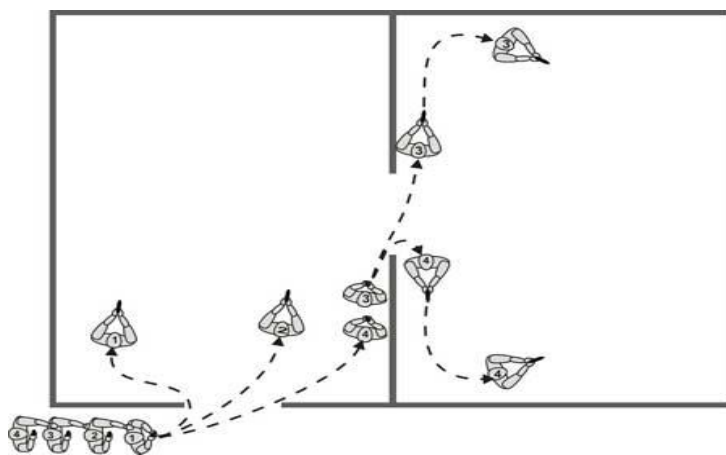
Проникнення у приміщення способом “кут” (варіант 1)

Проникнення у приміщення способом “кут” (варіант 2)

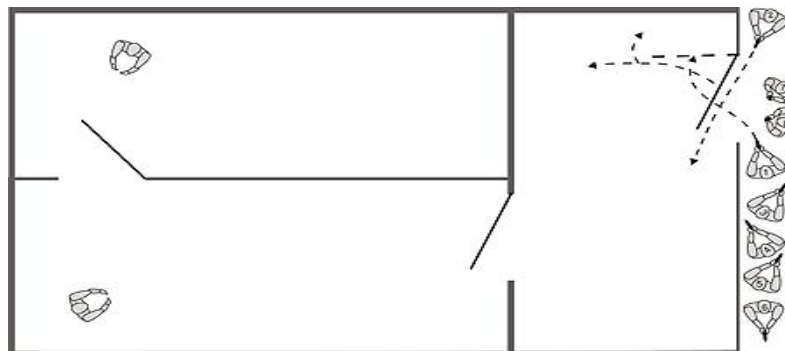
Зачистка приміщень з використанням варіанта “розтікання по стінах”

Зачистка чотирма двох кімнат

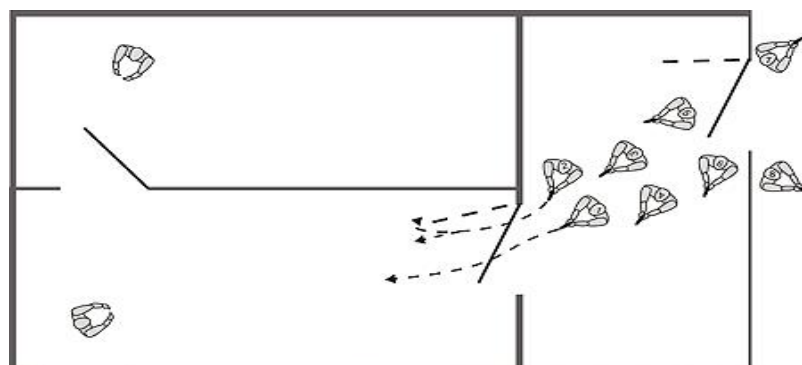

Сектори дій у приміщенні

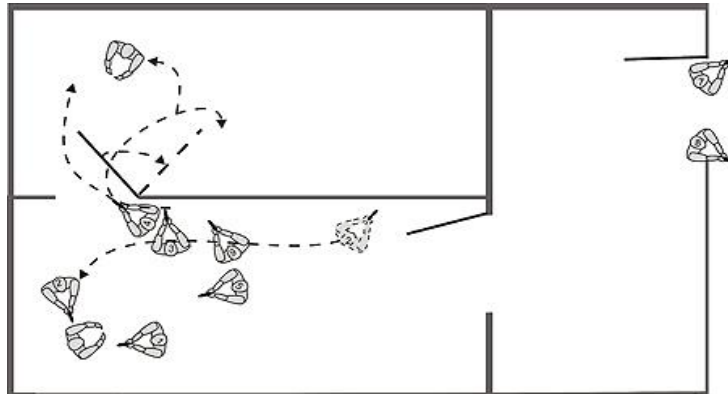
Дії групи захоплення у приміщенні

Працівники 1-ї пари групи захоплення вриваються у приміщення і рухаються до наступних дверей. Вся група захоплення рухається за ними.

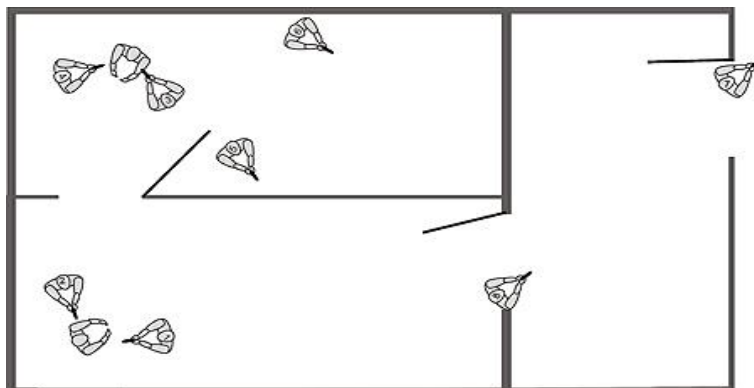
Дії першої пари групи захоплення у приміщенні

Працівники 1-ї пари контролюють затриманих у кімнаті, решта співробітників групи захоплення продовжують рух у наступну кімнату.

Контроль затриманих у кімнаті силами першої пари групи захоплення

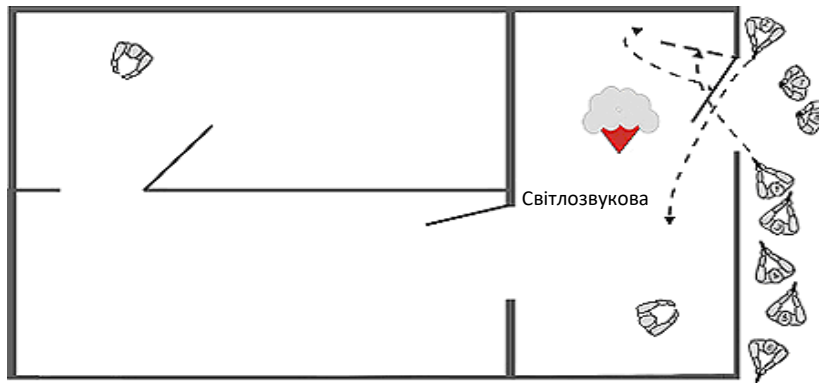
Після встановлення контролю над усім приміщенням всередину входять співробітники групи забезпечення і оперативні працівники.

Встановлення повного контролю групи захоплення над усім приміщенням

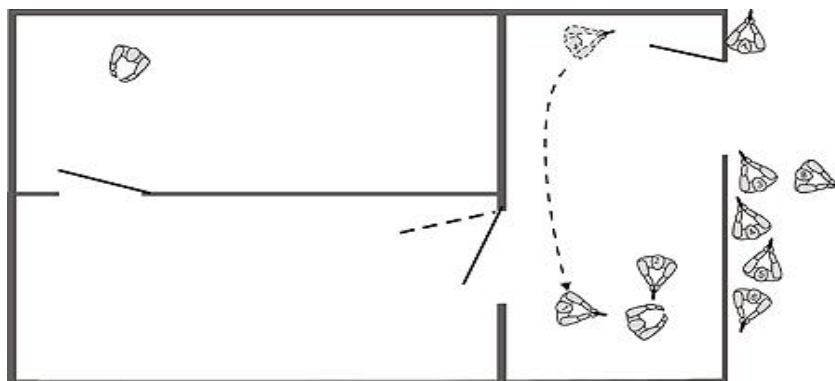
Схема дій всередині кімнат

Початок штурму (вибивання дверей, закид світлозвукових гранат)

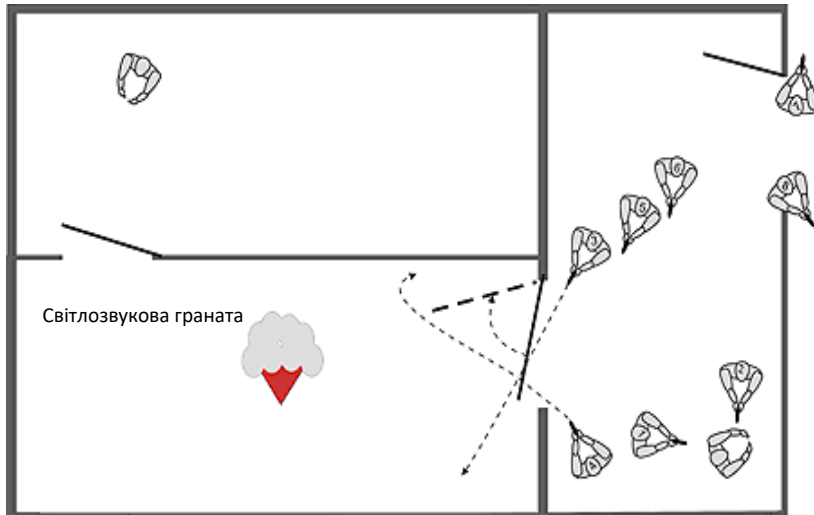
Штурм приміщення групою захоплення

Співробітники 1-ї пари вриваються у приміщення після вибуху, нейтралізують злочинця і беруть під контроль кожен свій сектор.

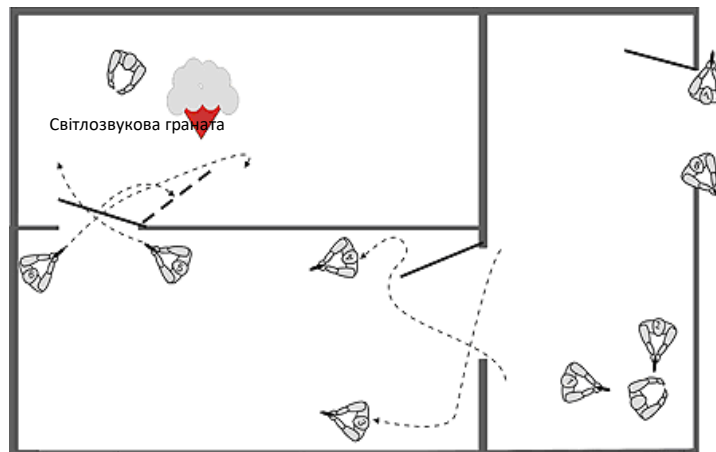
Нейтралізація злочинця після вибуху і контроль секторів приміщення

Після отримання сигналу *“Чисто, вперед!”*, 2-а (працівники № 3 і 4) і 3-я (працівники № 5 і 6) пари висуваються до входу в наступну кімнату.

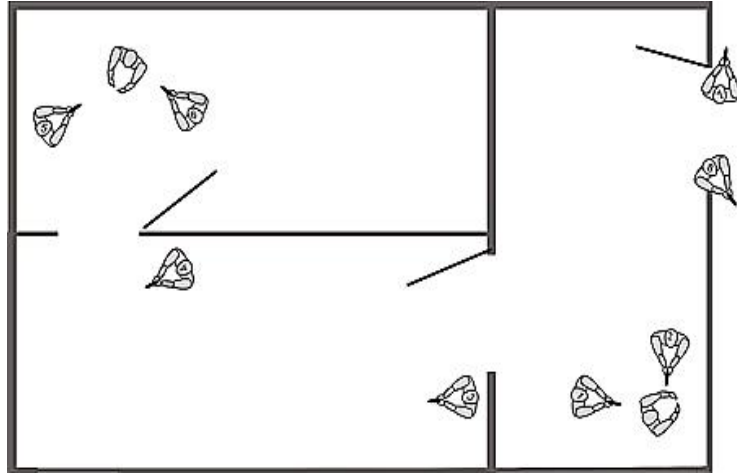
Просування групи захоплення до входу у наступну кімнату

Після кидка світлозвукової гранати і вибуху співробітники 2-ї пари беруть під контроль другу кімнату, подають сигнал *“Чисто, вперед!”* співробітникам 3-ї пари, які висуваються до наступних дверей.

Контроль групи захоплення другої кімнати

Співробітники 3-ї пари, висунувшись до наступної кімнати, нейтралізують виявленого злочинця і контролюють обстановку кожен у своєму секторі.

Нейтралізація злочинця і контроль секторів кімнати

У приміщенні між парами повинен бути, окрім радіозв'язку, візуальний контроль один одного, доцільно одному працівнику займати позицію біля дверей кімнати.

ДОДАТОК 3

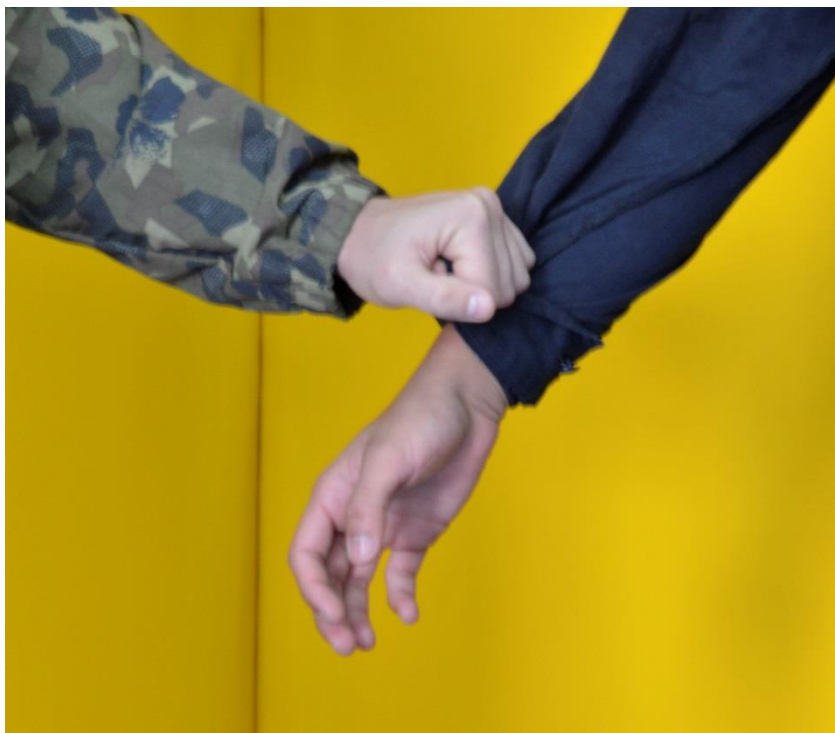
1. Злочинець розташований спиною до стіни.

2. Правоохоронець виконує захоплення руки за передпліччя, трохи вище кисті руки.

Також для ефективного захоплення можна використовувати елементи одягу.

3. Вільною рукою виконуємо підхват за плече (рука виконує роль умовного гачка), після чого підпираємо злочинця до стіни, таким чином сковуючи його дії.

Вид підхвату з іншого боку.

4. Наносимо послаблюючий удар коліном у пах (головною метою такого удару є не травмування злочинця, а відволікання його від захопленої руки).

5. Змінюємо контрольну руку.

6. Виконуємо загин руки за спину.

7. Вільною рукою підхоплюємо злочинця під підборіддя, таким чином здійснюємо больовий ефект на шию. Виходимо на конвоювання.

8. Для здійснення більшого контролю злочинця потрібно повернути до стіни обличчям, надати команду «Другу руку за спину», після чого застосувати БРС.

1. Правоохоронець розташований спиною до стіни.

2. Злочинець виконує захват за шию та намагається нанести удар коліном по тулубу (як правило, удари по тулубу наносяться серіями).

3. Правоохоронець блокує удари передпліччям.

4. Правоохоронець виконує випад та обхвачує тулуб злочинця руками (спина правоохоронця повинна бути рівною, захват руками робиться у межах поясу злочинця).

5. Один із варіантів захоплення. Захвати можуть бути різними, кому який до вподоби.

6. Правоохоронець відриває злочинця від землі та намагається провести кидок. (Для більш ефективного виконання кидка, при підриві злочинця від землі, потрібно намалювати руками уявну «вісімку», таким чином ноги злочинця будуть підлітати до гори, а тулуб, навпаки спускатиметься до низу.

7. Після виконання кидка – правоохоронець виконує дії щодо затримання правопорушника.

1. Правоохоронець виконує захват за одяг злочинця (для виконання надійного контролю ефективним є захват за передпліччя та комірць, також перед виконанням прийому можна нанести послаблюючий удар, наприклад – коліном у пах).

2. Після послаблюючого удару, один із варіантів – це захват під руку.

3. Правоохоронець виконує кидок «передня підніжка».

4. Після виконання кидка, правоохоронець продовжує здійснювати контроль злочинця.

5. Одним із варіантів є виконання болювого прийому «важіль руки».

ВИТЯГ
ІЗ ЗАКОНУ УКРАЇНИ
Про Національну поліцію

Стаття 42. Поліцейські заходи примусу

1. Поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу:

- 1) фізичний вплив (сила);
- 2) застосування спеціальних засобів;
- 3) застосування вогнепальної зброї.

2. Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

3. Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

4. Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби:

- 1) гумові та пластикові кийки;
- 2) електрошокові пристрої контактної та контактної-дистанційної дії;
- 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
- 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- 5) засоби примусової зупинки транспорту;
- 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
- 7) службові собаки та службові коні;
- 8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії;
- 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
- 10) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
- 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії;
- 12) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
- 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

5. Поліцейський за жодних обставин не може застосовувати заходи примусу, не визначені цим Законом.

6. Не є заходом примусу використання поліцейським засобів індивідуального захисту (шоломів, бронезилетів та іншого спеціального екіпірування).

7. Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату.

8. Норми забезпечення підрозділів поліції спеціальними засобами та вогнепальною зброєю встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

Стаття 43. Порядок застосування поліцейських заходів примусу

1. Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невиправданим або неможливим.

2. Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей – через гучномовні установки, підсилювачі звуку.

3. Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

4. Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

5. Заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Стаття 44. Застосування фізичної сили

1. Поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом.

2. Поліцейський зобов'язаний письмово повідомити свого керівника, а той зобов'язаний повідомити прокурора про завдання особі тілесних ушкоджень унаслідок застосування фізичної сили.

Стаття 45. Застосування спеціальних засобів

1. Поліцейський для забезпечення публічної безпеки і порядку застосовує спеціальні засоби, визначені цим Законом.

2. Поліцейський уповноважений застосовувати спеціальні засоби тільки у разі, якщо він пройшов відповідну спеціальну підготовку.

3. Загальні правила застосування спеціальних засобів:

1) кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються:

а) до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти;

б) під час затримання особи;

в) під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого;

г) якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим;

г) проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі;

2) гумові та пластикові кийки застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського;

в) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

3) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

4) засоби примусової зупинки транспорту застосовуються для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, або якщо дії водія транспортного засобу створюють загрозу життю чи здоров'ю людини;

5) пристрої, гранати, боеприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень застосовуються для:

а) затримання особи;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

б) електрошокові пристрої контактної та контактано-дистанційної дії застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров'ю особи чи

поліцейського;

7) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби застосовуються для:

а) маркування особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень з метою подальшого виявлення осіб та затримання, а також контролю за переміщенням речей;

8) пристрої, гранати та боеприпаси світлозвукової дії, засоби акустичного та мікрохвильового впливу застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка чинить збройний опір, або з метою примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), де перебуває така особа;

в) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

9) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби застосовуються для:

а) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

б) відбиття групового нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей;

в) примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського зупинитися;

г) затримання озброєної особи, яка підозрюється у вчиненні злочину;

10) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, застосовуються для:

а) захисту від нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

б) відбиття збройного нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також для звільнення їх у разі захоплення;

в) затримання особи, яка підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

г) затримання особи, яка чинить збройний опір або намагається втекти з-під варти;

г) затримання озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

д) подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил;

е) знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

є) припинення групового порушення громадського порядку чи масових

заворушень;

ж) відбиття групового нападу, що загрожує життю чи здоров'ю людей;

11) засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами, застосовуються для:

а) забезпечення маскування дій поліцейських, спрямованих на затримання особи, яка чинить збройний опір, або для того щоб примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), на якій вона перебуває;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи;

12) службовий собака застосовується під час:

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

в) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;

г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського;

13) службовий кінь застосовується під час:

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

4. Поліції (поліцейському) заборонено:

1) наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шії, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;

2) під час застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, здійснювати прицільну стрільбу по людях, розкидання і відстрілювання гранат у натовп, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин;

3) відстрілювати патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, з порушенням визначених технічними характеристиками вимог щодо відстані від особи та стрільби в окремі частини голови і тіла людини;

4) застосовувати водомети при температурі повітря нижче +10°C;

5) застосовувати засоби примусової зупинки транспорту для примусової зупинки мотоциклів, мотоколясок, моторолерів, мопедів, транспортного засобу, що здійснює пасажирські перевезення, а також застосовувати такі засоби на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, у тунелях;

б) застосовувати кайданки більше ніж 2 години безперервного використання або без послаблення їх тиску.

5. Застосування малогабаритного підривного пристрою для відкриття приміщень є виправданим, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам та інтересам, є меншою, ніж шкода, яку вдалося відвернути.

6. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про застосування до особи спеціального засобу.

Якщо поліцейський заподіяв особі поранення або каліцтво внаслідок застосування до неї спеціального засобу, керівник такого поліцейського зобов'язаний негайно повідомити про це відповідного прокурора.

7. Допустимі параметри спеціальних засобів у частині їх фізичного, хімічного та іншого впливу на організм людини визначаються уповноваженими установами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

8. Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, що є на озброєнні поліції, визначаються нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України.

Стаття 46. Застосування вогнепальної зброї

1. Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу.

2. Поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише за умови, що він пройшов відповідну спеціальну підготовку.

3. Порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боєприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

4. Поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю:

1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю;

2) для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю;

3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;

4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;

5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

6) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;

7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського.

5. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки після попередження про необхідність припинення протиправних дій і намір використання заходу примусу, визначеного цією статтею.

6. Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:

1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;

2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;

4) якщо особа чинить збройний опір;

5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю.

7. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу.

8. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю у разі збройного нападу, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами.

9. Поліцейському заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогненебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності.

10. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомляти свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора.

11. Поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути підстави для її застосування.

12. Під час затримання осіб, щодо яких у поліцейського виникла підозра у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки документів у таких осіб поліцейський може привести в готовність вогнепальну зброю та попередити особу про можливість її застосування.

Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським.

13. Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб.

Для нотаток

Навчальне видання

**Сіроштан Юрій Володимирович
Почтовий Максим Миколайович
Савченко Олександр Вікторович**

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ
ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ЗАТРИМАННІ ОСОБИ
В ОБМЕЖЕНОМУ ПРОСТОРИ**

(на прикладі тренінгового комплексу
Криворізького факультету ДДУВС
«Спеціальна смуга перешкод в обмеженому просторі»)

Навчальний посібник

Редактор, оригінал-макет – *А.В. Самотуга*
Редактор *Л.В. Омельченко*

Підп. до друку 27.02.2019 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times.
Друк трафаретний (RISO), цифровий. Папір офісний. Ум.-друк. арк. 5,75.
Обл.-вид. арк. 6,00. Зам. № 03/19-нп. Тираж 50 прим.

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 370-96-59
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6054 від 28.02.2018